

เศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกประยุกต์กับวิถีชาวพุทธ เพื่อความสำเร็จทางเศรษฐกิจ

อาร์ม นาคกรสว

คณะเศรษฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการฉบับนี้ มุ่งเน้นที่จะนำเสนอกรอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์สำนักนีโอคลาสสิก มาประยุกต์เข้ากับการดำเนินชีวิตตามวิถีชาวพุทธ โดยการนำเสนอจะใช้แบบจำลองวัฏจักรชีวิต (Life-cycle model) และแบบจำลองที่มีช่วงเวลาไม่สิ้นสุด ซึ่งสอดคล้องกับการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏตามกรอบแนวคิดทางพุทธศาสนา โดยแบ่งการวิเคราะห์เป็นระยะสั้นและระยะยาว เพื่อนำเสนอแนวคิดต่าง ๆ ในแบบจำลองในการนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตตามวิถีชาวพุทธอย่างเป็นระบบและมีทิศทาง ในฐานะพุทธศาสนิกชน และได้สรุปโดยการทบทวนวรรณกรรม เพื่อสนับสนุนว่าความศรัทธาในพุทธศาสนาสามารถนำไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนที่สุด

คำสำคัญ; เศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก, วัฏจักรชีวิต, การออม, เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

Neoclassical Economics applied to Buddhist's Way of Life to Achieve Economic Success

Arm Nakornthab

Faculty of Economics

Khon Kaen University

Abstract

This academic paper is to relate some concepts from Neoclassical economics to apply to Buddhist's way of life. The paper uses a life-cycle and an infinite horizon model, which correspond to transmigration in Buddhism. The analysis is explained in a short-run and a long-run. The discussion presents the ideas from these models to implement in Buddhism so that one can live systematically as a cautious Buddhist laymen. The paper relates many connected literatures to support the fact that stronger belief in Buddhism can eventually promote sustainable economic growth.

Keywords; Neoclassical economics, life-cycle, saving, Buddhist economics

บทนำ

ในปัจจุบัน แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลักนั้น ล้วนดำเนินตามแนวคิดแบบนีโอคลาสสิก ที่มุ่งเน้นไปในมุมมองของทุนนิยม ทุกการตัดสินใจนั้นเป็นไปเพื่อการหาผลเลิศ (Optimization) ของอรรถประโยชน์และกำไร ภายใต้ข้อสมมติว่าทุกคน ทุกธุรกิจมีการคาดคะเนอย่างมีเหตุผล (Rational expectation) โดยใช้ข้อมูลทุกอย่างที่มีในการประกอบการตัดสินใจทางเศรษฐกิจ เมื่อพิจารณาในบริบทการตัดสินใจทางเศรษฐกิจมหภาคแบบนีโอคลาสสิก การแสวงหาความพอใจและกำไรสูงสุดเป็นการมองจากมุมมองรายบุคคลแบบจุลภาค ก่อนที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์เชิงมหภาคสำหรับมุมมองของผู้บริโภคในทางมหภาค การตัดสินใจหลัก ๆ ที่พบเห็นได้ทั่วไปในแบบจำลองมหภาคของนีโอคลาสสิกนั้น ได้แก่การตัดสินใจเลือกการบริโภค การตัดสินใจจัดสรรชั่วโมงการทำงาน และการออม ในขณะที่มุมมองของหน่วยธุรกิจ ก็คือการตัดสินใจเลือกจำนวนปัจจัยการผลิตอย่างไรเพื่อให้ได้กำไรสูงสุด โดยเชื่อว่ากลไกตลาดภายใต้การแข่งขันอย่างสมบูรณ์ จะนำพามาซึ่งการจัดสรรทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ¹

แนวคิดเหล่านี้ มักเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ของแนวคิดเศรษฐศาสตร์ทางเลือกเสมอ ตั้งแต่ข้อสมมติ จนกระทั่งแนวคิดในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการบริโภค การออม และการผลิต เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธนั้น กล่าวได้ว่าเป็นหนึ่งในเศรษฐศาสตร์ทางเลือกเนื่องจากแนวคิดของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธนั้น มีความแตกต่างจากแนวคิดของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักแบบสำนักนีโอคลาสสิกอยู่พอสมควร Schumacher (1973) ผู้ริเริ่มเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ได้กล่าวถึงความสำคัญของความเพียงพอ (Enoughness) จากการพัฒนาระดับเทคโนโลยีที่เหมาะสม ในขณะที่สมมติฐานสำคัญข้อหนึ่งซึ่งเป็นรากฐานในการตัดสินใจเลือกการจัดสรรทรัพยากรของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ก็คือความไม่เพียงพอเฉพาะที่ (Local-nonsatiation) ซึ่งสอดคล้องกันกับข้อเท็จจริงที่ว่าความต้องการของมนุษย์นั้นไม่มีที่สิ้นสุด Zsolnai (2011) ได้ทำการกล่าวถึงแนวคิดของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธที่มุ่งเน้นไปที่กรอบของการหาสิ่งทีน้อยที่สุด เพื่อที่จะนำไปสู่

¹ทฤษฎีพื้นฐานบทที่หนึ่งของเศรษฐศาสตร์สวัสดิการ (The first fundamental theorem of welfare economics) ได้กล่าวไว้ว่า ระบบเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันกันอย่างสมบูรณ์ จะเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีการจัดสรรทรัพยากรที่มีความเหมาะสมเชิงพาเรโต

การพัฒนาที่ยั่งยืนและความสุขที่แท้จริง ตารางที่ 1 ได้ทำการสรุปแนวคิดที่แตกต่างของเศรษฐกิจเชิงพุทธและเศรษฐกิจกระแสหลักไว้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปความแตกต่างของเศรษฐกิจกระแสหลักและเศรษฐกิจเชิงพุทธ

เศรษฐกิจกระแสหลัก	เศรษฐกิจเชิงพุทธ
การทำให้กำไรสูงสุด	การทำให้เกิดทุกข์น้อยที่สุด
การทำให้ความพอใจสูงสุด	การทำให้ความต้องการน้อยที่สุด
ขยายตลาดให้กว้างที่สุด	ลดความรุนแรงจากการแข่งขันให้มากที่สุด
การทำให้การใช้งานเชิงกลไกสูงสุด	การทำให้การใช้งานเชิงกลไกน้อยที่สุด
สนใจความต้องการของตนมากที่สุด	สนใจความต้องการของตนน้อยที่สุด
“ใหญ่กว่าย่อมดีกว่า”	“จิ๋วแต่แจ๋ว”
“ยิ่งมากยิ่งดี”	“ยิ่งน้อยยิ่งแจ่ม”

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่า แนวคิดของเศรษฐกิจเชิงพุทธนั้น มีความแตกต่างโดยสิ้นเชิงกับแนวคิดของเศรษฐกิจกระแสหลัก² หลักใหญ่ที่แตกต่างกับเศรษฐกิจกระแสหลักคือการสนใจความต้องการของตนให้น้อยที่สุด เพื่อไปสู่ความไร้ตัวตน หรือ อนัตตา ในพุทธศาสนา³

²อย่างไรก็ตาม บทความฉบับนี้เชื่อมโยงประเด็นของการประยุกต์แนวคิดของเศรษฐกิจกระแสหลักเข้ากับแนวคิดของการออบุญทางพุทธศาสนา ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดของเศรษฐกิจเชิงพุทธที่พยายามนำหลักการทางพุทธศาสนาไปอธิบายพฤติกรรมที่ควรจะเป็นทางเศรษฐกิจ เนื้อหาของบทความจึงแตกต่างจากข้อสรุปของตารางนี้ ในขณะที่ข้อสรุปของบทความนี้สนับสนุนความเชื่อทางศาสนาที่มีผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยไม่ได้เชื่อมโยงกับแนวคิดทางเศรษฐกิจแนวพุทธตามตารางที่ 1

³ตามความเชื่อทางพุทธศาสนา การเข้าถึงอนัตตานั้นมีรากฐานจากการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคให้เป็นไปตามเศรษฐกิจเชิงพุทธ หากแต่ต้องประกอบไปด้วยการฝึกจิตใจให้ไปถึงสภาวะดังกล่าวด้วย

สำหรับแนวคิดของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในประเทศไทย บทความส่วนใหญ่ มักมาจากข้อเขียนของพระสงฆ์ เนื่องจากแนวคิดของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธนั้น โดยหลักการแล้วก็คือคำสอนของพระพุทธองค์นั่นเอง ซึ่งใจความสำคัญก็คือ การที่ประชากรปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาพุทธได้นั้นจะนำไปสู่การแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจที่เป็นอยู่และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตาม หนึ่งในบทความที่มีความคล้ายคลึงกับข้อบทความนี้มากที่สุด คืองานของพระครูศรีปริยัติคุณาภรณ์ (2558) ซึ่งได้เขียนถึงแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ในหลักพุทธศาสตร์แต่ไม่ได้ลงรายละเอียดในตัวแบบจำลอง หรือเชื่อมโยงแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์มากับการตัดสินใจทำบุญของชาวพุทธ เช่นเดียวกับในบทความฉบับนี้

สำหรับงานที่มีความเชื่อมโยงกับบทความฉบับนี้ได้แก่ เศรษฐศาสตร์บุญนิยม ของกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2549) ซึ่งได้กล่าวถึงการวิเคราะห์การใช้ชีวิตในลักษณะที่ สอดคล้องกับหลักการของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธของชุมชนชาวอโศก เพื่อเป็นการเสริมสร้างบุญเพื่อนำไปสู่นิพพาน บทความที่น่าสนใจเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ที่ใช้แนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก เรื่องเศรษฐศาสตร์แห่งความพอ โดย Bhongmakapat (2011) ได้นำเสนอทฤษฎีแห่งความพอเพียง โดยใช้แบบจำลองทางคณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นเครื่องมือหลักในทางเศรษฐศาสตร์นิโคลาสสิก เพื่อแสดงให้เห็นว่าการดำเนิน วิถีชีวิตตามหลักคำสอนของพระพุทธองค์นั้นสามารถแก้ไขปัญหาความขาดแคลนและ การใช้ทรัพยากรมากเกินไปได้ ซึ่งเป็นบทความเดียวในประเทศไทยที่นำเสนอแนวคิด เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้วยการวิเคราะห์ที่เป็นที่ยอมรับของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก

สำหรับงานวิจัยอื่นๆ ที่เชื่อมโยงเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเข้ากับเรื่องของศาสนานั้น มีอยู่มากมายพอสมควร เนื่องจากทุก ๆ ศาสนา มีการพร่ำสอนเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย ไม่ว่าจะเป็นศาสนาคริสต์ อิสลาม ฮินดู เป็นต้น แม้กระทั่งศาสนาคริสต์ (นิกายคาทอลิก) ที่เชื่อว่าเมื่อสิ้นชีวิตแล้วจะไปอยู่กับพระผู้เป็นเจ้าไม่มีการเวียนว่ายตายเกิด ก็ยังมีการเชื่อ ในเรื่องของการแบ่งสรรเงินรายได้บางส่วนร้อยละ 10 (Tithe) ให้กับโบสถ์เพื่อคืนให้ กับพระเจ้า (Leviticus 18:26) เพื่อที่จะได้รับคุณความดี (Merit) บนสวรรค์หรือสถานที่ชำระล้างบาปก่อนไปสวรรค์ (Purgatory) หรือในศาสนาอิสลามที่มีความเชื่อของการบริจาคเงินในรูปของซะกาต (Zakaah) และ สอดาเกาะห์ (Sadaqah) อ้างอิง

จาก Lambarraa และ Riener (2012) โดยงานชิ้นแรกที่สร้างแบบจำลองเชิงทฤษฎี และทดสอบทฤษฎีด้วยสมการถดถอย คืองานของ Azzi และ Ehrenberg (1975) โดยใช้แบบจำลองในรูปแบบวัฏจักรชีวิต (Life-cycle) ที่มีการบริจาচেเพื่อกิจกรรมทางศาสนา โดยกิจกรรมเหล่านั้นส่งผลถึงการบริโภคหลังความตาย (After-life consumption) และมีงานอีกจำนวนหนึ่งที่ต่อยอดมาจาก Azzi และ Ehrenberg (1975) โดยการใช้สมการถดถอยหาความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคหลังความตายและการบริจาچهเงินที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ดังเช่นในงานของ Hrungr (2004) และ Chang (2005) ที่มีการแบ่งแยกระหว่างการให้ที่เกี่ยวข้องและการให้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนา โดยพบว่า การบริจาچهที่ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาไม่ส่งผลต่อการบริโภคหลังความตาย ซึ่งเป็นผลการศึกษาที่ขัดแย้งกับแนวคิดของพุทธศาสนา เพราะในพุทธศาสนา การทำบุญไม่ว่าทำเพื่อจุดประสงค์ใด ต่างก็ได้บุญด้วยกันทั้งสิ้น นอกจากนี้ Blomberg, DeLeire, และ Hess (2006) ได้ทำการประมาณค่าแบบจำลองวัฏจักรชีวิตซึ่งเป็นลักษณะแบบจำลองเชิงโครงสร้าง (Structural model)⁴ มาอธิบายพฤติกรรมการบริจาچهเงินเพื่อความเชื่อทางศาสนา

อย่างไรก็ตาม งานต่าง ๆ ดังกล่าวที่ผ่านมา มุ่งเน้นถึงกิจกรรมที่มีการเจียะการบริโภคมาเป็นเงินบริจาچهเป็นหลัก นั่นคือเป็นการกล่าวถึงการทำบุญที่พุทธศาสนาเรียกว่า อามิสบูชา ในขณะที่การทำบุญตามความเชื่อของพุทธศาสนานั้นมีได้หลายรูปแบบ และส่งผลที่แตกต่างกันตามชนิดของบุญที่กระทำ อันได้แก่ ทาน ศีล และภาวนา แม้ว่าเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธจะมีแนวคิดที่แตกต่างจากเศรษฐศาสตร์กระแสหลักมาก แต่หากเราพิจารณาในอีกมุมมองหนึ่ง แนวคิดของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักก็มีความคล้ายคลึงกับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวพุทธในการทำบุญอยู่บ้าง ผ่านมุมมองการวิเคราะห์ด้วยแบบจำลองที่มีช่วงเวลาไม่มีที่สิ้นสุด (Infinite horizon model) และแบบจำลองวัฏจักรชีวิต ที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของลูกหลาน (Altruism)⁵ มีลักษณะข้อสมมติ

⁴งานวิจัยส่วนใหญ่ในประเทศไทย แบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์จะอยู่ในรูปของสมการลดรูป (Reduced form equations) มากกว่าแบบจำลองเชิงโครงสร้าง

⁵ในทางพุทธศาสนานั้น ลูกหลานไม่ใช่ตัวบุคคลที่เรากำลังพิจารณาอยู่ แต่เราจะประยุกต์แนวคิดนี้โดยเชื่อมโยงกับการเกิดใหม่ในภพหน้า ซึ่งลูกหลานในมุมมองทางเศรษฐศาสตร์เปรียบได้ดังชีวิตใหม่ในภพหน้า

ที่สำคัญที่พอจะเปรียบเทียบกับแนวคิดทางพุทธศาสนาได้บ้าง แม้จะไม่สอดคล้องกันทุกประการก็ตาม เพราะไม่มีแบบจำลองใดๆ ที่สามารถอธิบายพฤติกรรมมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์ สำหรับส่วนที่สอดคล้องกันกล่าวโดยสังเขปคือ ข้อสมมติที่ว่าผู้บริโภคในแบบจำลองที่มีช่วงเวลาไม่มีที่สิ้นสุดนั้น สามารถเปรียบเทียบกันได้กับการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ ที่จะต้องเกิดตายไม่มีที่สิ้นสุด หากผู้นั้นยังไม่สามารถเข้าถึงกระแสนิพพานเพื่อเป็นอริยบุคคลระดับโสดาบันขึ้นไป (พระไตรปิฎก เล่มที่ 24 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 16 อังคุตตรนิกาย ทสก-เอกาทสกนิบาต เวรสูตร) และการออมสินทรัพย์เพื่อใช้ในยามฉุกเฉินเมื่อเกิดผลกระทบทางลบหรือเพื่อลูกหลานในอนาคต สามารถเปรียบเทียบกันได้กับการประกอบกรรมดีเพื่อเป็นเสบียงบุญที่จะใช้ในชีวิตต่อไปในภพหน้า และเพื่อกรรมดีจะมาเจือจางความโศกเศร้าเมื่อกรรมชั่วส่งผล อย่างไรก็ตามแนวคิดนี้ก็ยังมีความแตกต่างจากมุมมองทางเศรษฐศาสตร์เช่นการทำบุญประกอบกรรมดีในพุทธศาสนาไม่จำเป็นต้องเป็นการทำบุญด้วยทรัพย์สิน หรืออามิสบูชาเสมอไป ต่างกับการออมในทางเศรษฐศาสตร์ที่จะต้องมาเบียดบังการบริโภคของตนเองลง

แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับการตัดสินใจต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้ โดยไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม การจับจ่ายใช้สอยหรือการผลิตเสมอไป ยกตัวอย่างเช่นการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ (Cost-benefit analysis) ในการที่จะลงมือตัดสินใจทำอะไรๆ ก็ตาม เพื่อให้ได้ความพึงพอใจหรือประโยชน์สูงสุด ควรมีการตัดสินใจภายใต้การคาดคะเนจากข้อมูลที่มีอยู่ ซึ่งเป็นหลักของการคาดคะเนอย่างมีเหตุผล แต่นับจนถึงปัจจุบันยังไม่มีบทความวิชาการฉบับใดทั้งในไทยและต่างประเทศ ที่ประยุกต์แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเข้ากับการดำเนินชีวิตตามวิถีชาวพุทธ บทความต่างๆ ที่ได้มีการนำเสนอมานั้น ล้วนแล้วแต่มุ่งเน้นให้เห็นถึงความแตกต่างของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธและเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ในความคิดของผู้เขียนนั้น จุดมุ่งหมายของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ จะสัมฤทธิ์ผลได้ในระบบเศรษฐกิจใดๆ เมื่อประชากรในระบบเศรษฐกิจนั้นๆ มีความเชื่อมั่นศรัทธาในพุทธศาสนาพอสมควร ถ้าหากเป็นระบบเศรษฐกิจเล็กๆ เช่น ชุมชนศีระะอโศก ดังที่ได้กล่าวไว้ในงานของ กนกศักดิ์ แก้วเทพ (2549)

ก็สามารถบรรลุผลได้⁶ สำหรับบทความทางวิชาการฉบับนี้ไม่ได้นำเสนอแนวคิดที่ได้แย่งเศรษฐกิจศาสตร์แนวพุทธเกี่ยวกับการจัดการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ หรือนำเสนอวิธีการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ หากแต่นำเสนอแนวคิดบางอย่างทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดของศาสนาพุทธ เพื่อใช้เป็นแนวคิดในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน

บทความทางวิชาการฉบับนี้เชื่อมโยงแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์เพื่อให้เข้าใจพฤติกรรมการลงทุนในสังสารวัฏมากขึ้น ซึ่งเปรียบเสมือนกับการวางแผนลงทุนเพื่อการออม แต่เป็นการออมด้วยเสถียรบุญ ไม่ใช่การออมด้วยสินทรัพย์ เมื่อมีแนวคิดเกี่ยวกับการออมบุญที่ชัดเจนขึ้น ก็สามารถประกอบกรรมดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นระบบระเบียบ ไม่ตั้งอยู่บนความประมาท โดยเนื้อหาแบ่งจากส่วนนี้ต่อไป ส่วนที่ 2 จะเป็นการกล่าวถึงมุมมองในระยะสั้นจากแบบจำลองวัฏจักรชีวิตเมื่อมีความเผื่อแผ่ถึงลูกหลาน ส่วนที่ 3 กล่าวถึงมุมมองระยะยาวในช่วงเวลานั้นและหนึ่งชีวิตนับเป็นหนึ่งช่วงเวลา ส่วนที่ 4 กล่าวถึงความเชื่อทางศาสนาที่มีผลต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจากงานวิจัยที่สนับสนุนเรื่องนี้ และส่วนที่ 5 ทำการสรุปใจความสำคัญของบทความฉบับนี้ ข้อผิดพลาดใดๆ ที่เกิดขึ้นในบทความนี้ให้ถือได้ว่าเป็นข้อผิดพลาดของผู้เขียนเองทั้งสิ้น

มุมมองระยะสั้น

ในส่วนนี้ เราจะกล่าวถึงมุมมองระยะสั้น ช่วงเวลาแต่ละช่วงในแบบจำลองที่มักนิยมใช้กันคือ หนึ่งปี⁷ โดยรายละเอียดของแบบจำลองวัฏจักรชีวิตเมื่อมีการคำนึงถึงลูกหลานเป็นดังนี้

⁶อย่างไรก็ตาม เป็นที่ถกเถียงกันในปัจจุบันว่าความเชื่อที่ชุมชนศรัทธาโคกปฏิบัติตามนั้น ไม่สอดคล้องกับพุทธนิกายเถรวาท แต่ถ้าเราละเว้นการถกเถียงประเด็นนี้ และมุ่งเน้นเฉพาะความเชื่อที่สอดคล้องกันกับทุกศาสนา คือ หมั่นทำความดี และเชื่อในนรกสวรรค์ แม้หลักปฏิบัติจะไม่ตรงกับนิกายเถรวาททุกอย่าง ก็สามารถบรรลุเป้าหมายความยั่งยืนได้ ดังจะได้กล่าวอ้างอิงงานวิจัยอื่นๆ ทั้งในไทยและต่างประเทศที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ในเรื่องนี้

⁷ทั้งนี้อาจสมมติให้หนึ่งช่วงเวลาในแบบจำลองเท่ากับหนึ่งเดือน หรือ สิบปีก็ได้

1. แบบจำลองวัฏจักรชีวิตของ Azzi และ Ehrenberg (1975) และแบบจำลองของ Blomberg และคณะ (2006)

งานวิจัยของ Azzi และ Ehrenberg (1975) นับได้ว่าเป็นงานวิจัยฉบับแรกของโลก ที่ได้เชื่อมโยงแนวคิดของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเข้ากับการบริจาคเงินเพื่อความเชื่อทางศาสนา โดยในบทความวิชาการฉบับนี้จะกล่าวถึงแบบจำลองนี้โดยสังเขป โดย Hrungr (2004) ได้นำมาอธิบายอีกครั้ง ซึ่งประเด็นหลักของแบบจำลองมีดังต่อไปนี้⁸

ในแต่ละช่วงเวลาของชีวิตในแบบจำลอง ผู้บริโภคตัดสินใจที่จัดสรรค่าใช้จ่ายในการบริโภค และการบริจาคเพื่อศาสนา ตั้งแต่ช่วงเวลาเริ่มต้นจนถึงช่วงเวลาสุดท้ายของชีวิต เพื่อที่จะได้รับความพึงพอใจสูงสุดจากการบริโภคขณะมีชีวิตอยู่ ซึ่งการบริจาคเพื่อศาสนานั้นจะถูกรวมเข้าเป็นการบริโภคที่ผู้บริโภคเชื่อว่าจะได้รับหลังความตาย ทั้งนี้ การจัดสรรทรัพยากรขึ้นอยู่กับข้อจำกัดทางงบประมาณชั่วชีวิต (Life-cycle budget constraint) โดยมีการนำมูลค่าปัจจุบัน (Present value) ของกระแสรายได้ชั่วชีวิต มูลค่าปัจจุบันของการบริโภคชั่วชีวิต และมูลค่าปัจจุบันของเงินบริจาคชั่วชีวิต⁹ ซึ่งผู้บริโภคจะต้องจัดสรรระหว่างเงินที่ใช้ในการบริจาค และเงินที่ใช้ในการบริโภค หากไม่บริจาคเลยย่อมบริโภคได้มากกว่า แต่ก็สูญเสียโอกาสการบริโภคหลังความตายตามความเชื่อทางศาสนา แบบจำลองนี้ ในทัศนะของนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักถือได้ว่าเป็นแบบจำลองที่มีความเรียบง่าย เพราะสามารถหาคำตอบเชิงสัญลักษณ์เพื่อจัดสรรการบริโภคและการบริจาคที่ทำให้ความพึงพอใจสูงสุดได้

สำหรับแบบจำลองของ Blomberg และคณะ (2006) ได้ทำการประมาณค่าแบบจำลองเชิงโครงสร้างโดยมีสาระสำคัญดังนี้ ผู้บริโภคทำการจัดสรรทรัพยากรด้วยการเลือกการบริโภคและการบริจาคในแต่ละช่วงเวลาตั้งแต่ระยะเวลาแรกเริ่มจนถึงระยะเวลา

⁸ผู้เขียนเลือกที่จะไม่ลงรายละเอียดของแบบจำลองในส่วนนี้ โดยเลือกที่จะอธิบายเนื้อหาแทนสมการ เพื่อให้ผู้อ่านจะสามารถติดตามและเข้าใจได้ง่ายขึ้นโดยไม่สับสนกับสัญลักษณ์ที่ใช้ในแบบจำลองส่วนถัดไปด้วย

⁹สำหรับผู้อ่านที่ไม่คุ้นเคยกับการคิดลดเป็นมูลค่าปัจจุบัน ผู้เขียนอธิบายอย่างง่าย เช่น เงิน 100 บาทในปัจจุบัน จะมีค่าสูงกว่าเงิน 100 บาทในอนาคต เนื่องมาจากอัตราดอกเบี้ย

ที่เป็นอนันต์¹⁰ เพื่อให้ความพอใจชั่วชีวิตสูงที่สุดภายใต้ข้อจำกัดทางงบประมาณและปริมาณเงินบริจาคที่ทำมา แบบจำลองนี้มีการเพิ่มความน่าจะเป็นในการมีชีวิตรอดเข้าไปด้วย โดยในแต่ละช่วงเวลา ผู้บริโภคระดับจะได้รับ ความพึงพอใจจากการบริโภคและการบริจาค หากเสียชีวิตก็จะได้รับความพึงพอใจตามความเชื่อจากการบริโภคหลังความตายที่ขึ้นอยู่กับเงินบริจาคด้วยเช่นกัน และมีการคิดลดมูลค่าความพอใจในอนาคตด้วยอัตราคิดลดจากมุมมองของผู้บริโภค¹¹ แบบจำลองนี้ เปรียบเทียบการบริจาคที่ทำมาในอดีตจนถึงปัจจุบันเหมือนการลงทุน ที่จะมีการเสื่อมราคาของเงินบริจาค (โดยอัตราค่าเสื่อมราคาขึ้นอยู่กับตัวผู้บริโภคเอง) นั่นคือ หากไม่มีการบริจาคเงินเลยในช่วงเวลาหนึ่ง ก็จะทำให้มูลค่าของเงินบริจาคที่เคยทำมาแล้วในช่วงเวลาก่อนหน้านี้ มีมูลค่าลดลง ซึ่งถ้าหากมีการขาดช่วงของการบริจาคนาน ผู้บริโภคในแบบจำลองนี้ก็จะคิดลดด้วยอัตราค่าเสื่อมไปเรื่อย ๆ ซึ่งอาจทำให้เงินบริจาคนี้หมดไปได้ ดังนั้น ลักษณะของแบบจำลองนี้ จึงมีกระบวนการสร้างแรงจูงใจให้ผู้บริโภคทำการบริจาคอยู่เสมอ

แบบจำลองของ Blomberg และคณะ (2006) นั้นมีความซับซ้อนมากกว่าแบบจำลองของ Azzi และ Ehrenberg (1975) โดยการเขียนแบบจำลองแบบ Azzi และ Ehrenberg (1975) เรียกว่าเป็นการพิจารณาจากมุมมองชั่วชีวิต ในขณะที่แบบจำลองของ Blomberg และคณะ (2006) เป็นการพิจารณาไปตามลำดับช่วงเวลา ที่แต่ละช่วงเวลา ผู้บริโภคก็มีโอกาสเสียชีวิตด้วย สำหรับเงินบริจาคในแบบจำลองของ Blomberg และคณะ (2006) นั้นมีการตั้งข้อสมมติไว้ว่า หากเงินบริจาคสะสมไว้มากขึ้น ก็จะยิ่งทำให้ความพอใจจากการบริโภคหลังความตายมากขึ้นตามแต่เป็นการเพิ่มขึ้นแบบลดน้อยถอยลงตามหลักเศรษฐศาสตร์ (Diminishing returns) ซึ่งเราสามารถตีความได้ว่าปริมาณเงินบริจาคตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่สะสมมา ส่งผลต่อจิตใจผู้บริโภคทำให้ผู้บริโภคได้รับความพอใจเพิ่มขึ้นเมื่อบริจาคเพิ่มขึ้นนั่นเอง

¹⁰การที่ปัญหาถูกเขียนในรูประยะเวลาเป็นอนันต์นี้ เป็นการเขียนมาตรฐานในแบบจำลองที่มีระยะเวลายาวไม่สิ้นสุด (Infinite horizon model) ซึ่งเป็นข้อสมมติว่าผู้บริโภคในแบบจำลองดังกล่าวมีชีวิตเป็นอนันต์ (Infinitely-lived agent)

¹¹การคิดลดใช้หลักการเดียวกันกับการคิดลดมูลค่าปัจจุบัน เพื่อเป็นการสื่อว่าความสุขในปัจจุบันมีค่ามากกว่าความสุขในอนาคต ทั้งนี้ อัตราคิดลดอาจจะเท่ากับหรือไม่เท่ากับอัตราดอกเบี้ยก็ได้

งานวิจัยทั้งสองฉบับนี้ สิ่งที่เหมือนกันก็คือ

- เป็นการพิจารณาเฉพาะการบริจาทที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนาเท่านั้น และการบริจาทนี้เป็นตัวเงิน เพราะต้องเจียดเงินมาจากการบริโภค
- มีการนำการบริโภคหลังความตายเข้ามาเกี่ยวข้อง
- เป็นแบบจำลองที่ไม่มีความไม่แน่นอนในการตัดสินใจ¹²

ในการที่จะเชื่อมโยงแนวคิดของเศรษฐศาสตร์นิโคลาสสิกเข้าสู่แนวคิดทางพุทธศาสนา จะมีความแตกต่างจากประเด็นที่เหมือนกันของทั้งสองแบบจำลองนี้ กล่าวคือ การทำบุญประกอบกรรมดีทางพุทธศาสนาไม่จำกัดอยู่เฉพาะอามิสบูชา, การบริโภคหลังความตายในพุทธศาสนาไม่ได้มีเพียงครั้งเดียวเพราะพุทธศาสนาเชื่อในการเวียนว่ายตายเกิด¹³, และต้องมีการเชื่อมโยงความไม่แน่นอนในมุมมองของนิโคลาสสิกเพื่อสะท้อนแนวคิดในเรื่องของกรรมในพุทธศาสนา ในส่วนถัดไป จะเป็น การนำแบบจำลองวัฏจักรชีวิตมาอธิบายแนวคิดเรื่องของการสั่งสมบุญในศาสนาพุทธ

2. แบบจำลองวัฏจักรชีวิตที่เหมาะสมในการนำไปประยุกต์เข้ากับวิถีชาวพุทธ

จากแนวคิดของเศรษฐศาสตร์นิโคลาสสิกได้มองว่าผู้บริโภคในระบบเศรษฐกิจมีฟังก์ชันอรรถประโยชน์, $u(\cdot)$, ที่แสดงถึงความพึงพอใจจากการบริโภคในแต่ละช่วงเวลา t , เขียนแทนด้วยสัญลักษณ์ C_t โดยที่ $t = 1, 2, \dots, T$ โดยเราตั้งข้อสมมติว่า ผู้บริโภคมีชีวิตอยู่ได้สูงสุดด้วยอายุเท่ากับ T ปี¹⁴ สำหรับในแบบจำลองวัฏจักรชีวิตอย่างง่ายนั้น

¹² ความไม่แน่นอนในการมีชีวิตที่ถูกกำหนดโดยความน่าจะเป็นนั้น ไม่นับเป็นความไม่แน่นอนในมุมมองของเศรษฐศาสตร์นิโคลาสสิก เนื่องจากความน่าจะเป็นทั้งสองนี้ถูกกำหนดจากภายนอกสมการในฐานะของค่าพารามิเตอร์ เพราะฉะนั้นการตัดสินใจภายใต้ความน่าจะเป็นนี้เป็สิ่งที่สามารถคาดคะเนอย่างแน่นอนชัดเจนได้ (Deterministic)

¹³ งานวิจัยก่อนหน้านี้ไม่ได้คำนึงถึงประเด็นดังกล่าว เพราะว่ามันักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักส่วนใหญ่ไม่ได้นับถือพุทธศาสนา แต่มักเป็นคริสต์หรืออิสลาม ซึ่งไม่เชื่อในเรื่องชาติหน้าและการเวียนว่ายตายเกิด หากแต่เชื่อในชีวิตหลังความตายที่ได้ไปอยู่กับพระเจ้าซึ่งมีเพียงชีวิตเดียว

¹⁴ โดยส่วนมากมักกำหนดให้ T เป็นตัวแทนอายุขัยเฉลี่ยของประชากรในแต่ละระบบเศรษฐกิจ โดยที่ $t = 1$ มักเริ่มจากอายุจริงเท่ากับ 20 ปี เนื่องจากเป็นอายุที่เริ่มมีการตัดสินใจทางเศรษฐกิจ ดังนั้นหากอายุขัยเฉลี่ยเท่ากับ 75 ปี จะกำหนดให้ $T = 56$ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในการวิเคราะห์นี้เรากำหนดให้ $t = 1$ เริ่มจากอายุเท่าใดก็ได้เมื่อนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมชาวพุทธ

สมมติให้ฟังก์ชันอรรถประโยชน์ชั่วชีวิตของมนุษย์คนหนึ่งอยู่ในรูปผลบวกรวมที่มีการคิดลดด้วยอัตราคิดลด β ดังนี้

$$E_t[\sum_{t=1}^T \beta^{t-1} p_t u(c_t)] \quad (1)$$

ฟังก์ชันอรรถประโยชน์ชั่วชีวิตนี้ แสดงถึงความพอใจชั่วชีวิตจากการบริโภคในแต่ละช่วงเวลา โดยที่สัญลักษณ์ p_t , $t = 1, \dots, T$ คือความน่าจะเป็นที่จะมีชีวิตรอดในช่วงเวลาที่ t และสัญลักษณ์ $E_t(\cdot)$ คือค่าคาดหวังแบบมีเงื่อนไขในการใช้ชีวิตในโลกที่มีความไม่แน่นอน ตัวห้อย t ใน E_t หมายถึงในการตัดสินใจจัดสรรทรัพยากรในช่วงเวลา t มีการคำนึงถึงข้อมูลทั้งหมดที่รับรู้ได้ ณ ตั้งแต่อดีต ($t-1, t-2, \dots$) จนถึงช่วงเวลา t โดยที่ในแต่ละช่วงเวลา ฟังก์ชัน $u(\cdot)$ มักมีการสมมติรูปแบบของฟังก์ชันขึ้นมาเพื่อการคำนวณด้วย¹⁵ สมมติให้ข้อจำกัดทางงบประมาณอย่างง่ายเป็นดังนี้

$$c_t + a_{t+1} = (1 + r_t)a_t + y_t(s_t) \quad (2)$$

$$\forall t, a_t \geq 0 \quad (3)$$

a_t ในสมการที่ (2) แสดงถึงสินทรัพย์ทั้งหมดของผู้บริโภคที่เก็บออมมาถึงช่วงเวลา t , a_{t+1} คือปริมาณสินทรัพย์ที่ตั้งใจว่าจะเก็บออมเพิ่ม, และ y_t คือรายได้ในแต่ละช่วงเวลา โดยที่ y_t ขึ้นอยู่กับ s_t ด้วย โดย s_t ในบริบททางเศรษฐศาสตร์แสดงถึงผลกระทบทางรายได้ที่เข้ามา โดยมีนิยามให้ผลกระทบทางรายได้ที่เกิดขึ้น ขึ้นอยู่กับรายได้ในช่วงเวลาก่อนหน้านี้แต่เพียงอย่างเดียว หรือในทางเศรษฐศาสตร์เรียกว่ารายได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระบวนการมาร์คอฟ (Markov process) สำหรับการอธิบายเบื้องต้นมักสมมติให้ s_t แทนด้วย การว่างงานและการมีงานทำ นั่นคือ

¹⁵ เราไม่กล่าวถึงข้อสมมติของ $u(\cdot)$ อย่างละเอียดในที่นี้

$$y_t(s_t) \begin{cases} > 0 & \text{ถ้า } s_t = \text{มีงานทำ} \\ = 0 & \text{ถ้า } s_t = \text{ตกงาน} \end{cases}$$

และสุดท้าย r_f คืออัตราดอกเบี้ยที่ปราศจากความเสี่ยง (Risk-free interest rate) ในช่วงเวลา t ซึ่งส่งผลให้สินทรัพย์ที่เก็บออมมาออกเงยเพิ่มขึ้นเป็น $(1+r_f)a_t$ สำหรับสมการที่ (3) นั้นเป็นข้อสมมติว่าในแต่ละช่วงเวลาผู้บริโภคมีข้อจำกัดทางการกู้ยืม (Borrowing constraint) นั่นคือไม่สามารถกู้ยืมได้ ถ้ากู้ยืม จะได้ว่าสินทรัพย์มีค่าติดลบนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม เมื่อนำมาอธิบายพฤติกรรมการทำบุญของศาสนาพุทธ สิ่งที่เราต้องคำนึงถึงคือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เมื่อตนเองเสียชีวิต ในแบบจำลองวัฏจักรชีวิตของนิโคลาสสิก ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่นี้นี้สามารถเขียนได้สองกรณีคือ ความอบอุ่นใจในการให้ (Warm-glow) โดย Andreoni (1990) เมื่อพ่อแม่ทั้งมรดกไว้ให้ลูกหลานซึ่งความอบอุ่นใจในการให้นี้ มีลักษณะเดียวกันกับความพึงพอใจที่จะได้รับการบริโภคหลังความตาย เพราะเป็นการพิจารณาเพียงแค่วิตหลังความตายชีวิตเดียว จึงไม่มีการมองชีวิตในชาติถัดๆ ไป โดยความอบอุ่นใจ ก็เป็นความพอใจกับการให้มรดกสู่ทายาทสายตรงหรือลูกของตนเท่านั้น ไม่ได้คำนึงถึงทายาทของทายาท นอกจากนี้ฟังก์ชันของความอบอุ่นใจมักเป็นอีกฟังก์ชันหนึ่งที่แตกต่างออกไปจากฟังก์ชัน $u(\cdot)$ โดยขึ้นอยู่กับความรักของพ่อแม่ที่มีต่อลูก เราสามารถเขียนปัญหาผู้บริโภคได้ดังนี้

$$\max_{\{c_t, a_{t+1}\}_{t=0}^T} E_t \sum_{t=0}^T \beta^t [p_t u(c_t) + (1 - p_{t+1}) \phi(a_{t+1})]$$

โดยขึ้นอยู่กับ สมการที่ (2) และ (3) โดยที่ $p_0 = 1$ และ $p_{T+1} = 0$ ซึ่งหมายความว่าในช่วงเวลาแรกนั้น ผู้บริโภคจะมีชีวิตแน่นอน และเมื่อถึงช่วงเวลา $T+1$ จะต้องตายอย่างแน่นอน สำหรับฟังก์ชัน $\phi(\cdot)$ คือฟังก์ชันความอบอุ่นใจในการให้ ซึ่งจะมีคุณสมบัติต่างจากฟังก์ชันอรรถประโยชน์ $u(\cdot)$ ที่ได้รับการบริโภค

ของตนเองเท่านั้น ปัญหาข้างต้นสามารถอธิบายได้ดังนี้ คือผู้บริโภคจัดสรรทรัพยากรเพื่อการบริโภค $\{c_t\}_{t=0}^T$ และเพื่อการออมสินทรัพย์ $\{a_{t+1}\}_{t=0}^T$ โดยจะได้ความพอใจจากการบริโภคเพื่อตนเองในแต่ละช่วงเวลาเท่ากับ $u(c_t)$ และความอบอุ่นใจในการให้ $\phi(a_{t+1})$ จะเห็นได้ว่า a_{t+1} คือปริมาณสินทรัพย์ที่ผู้บริโภคเก็บออมไว้สำหรับตนเองในช่วงเวลาต่อไปหากยังมีชีวิต และในขณะเดียวกันหากเสียชีวิต a_{t+1} คือมรดกที่ทิ้งไว้ให้ทายาทสายตรงของตน

รูปแบบของความพึงพอใจที่เหมาะสมที่จะมาใช้อธิบายพฤติกรรมชาวพุทธในทัศนะของผู้เขียนเหมาะสมกับ ความเห็นแก่ทายาท (Altruism) มากกว่า เพราะความเห็นแก่ทายาท เป็นการนำเอาความเป็นอยู่ของทายาทเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งก็รวมถึงความพึงพอใจที่ทายาทมีต่อทายาทของตนอีกที่ สาเหตุที่ผู้เขียนมีความคิดเห็นเช่นนั้น เห็นแก่ทายาทเป็นสิ่งที่เหมาะสมกว่า เนื่องจากพฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธ ท้ายที่สุด ผลของบุญจะเกิดขึ้นเกิดกับตนเอง หากเราพิจารณาว่าทายาทคือชีวิตของเราเอง ในภพหน้าและภพถัด ๆ ไป เราก็จะสามารถนำแนวคิดของเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกมาอธิบายในเรื่องของการสั่งสมบุญได้อย่างไรก็ตามการเขียนปัญหาการตัดสินใจบริโภคและออมเมื่อมีการคำนึงถึงความเห็นแก่ผู้อื่น นิยมเขียนกันในรูปแบบกำหนดการพลวัต (Dynamic programming) โดย Bellman (1957) เราสามารถเขียนปัญหาในรูปแบบ “เวียนเกิด” (Recursive formula) โดยเราสามารถเขียนรูปแบบของปัญหาได้ดังนี้

$$V_t(a_t, s_t) = \max_{c_t, a_{t+1}} \{u(c_t) + \beta p_{t+1} E[V_{t+1}(a_{t+1}, s_{t+1}) | s_t] + \eta \beta (1 - p_{t+1}) E[V_{t+1}^{D_1}(a_{t+1}, s_{t+1}) | s_t]\} \quad (4)$$

โดยขึ้นอยู่กับข้อจำกัด (2) และ (3) สำหรับสมการที่ (4) เป็นการเขียนในรูปแบบเวียนเกิด ซึ่งสามารถอธิบายได้โดยสังเขป คือมูลค่าของอรรถประโยชน์ชั่วชีวิตในช่วงเวลาที่ t หรือ $V_t(a_t, s_t)$ จะเท่ากับความพึงพอใจที่จะได้รับจากการตัดสินใจแบ่งสรรทรัพยากรทางเศรษฐศาสตร์ระหว่างการบริโภค, c_t , และการออม, a_{t+1} , โดยได้รับความพอใจในช่วงเวลานี้เท่ากับ $u(c_t)$ ถ้าหากในช่วงเวลาถัดไปยังมีชีวิตอยู่

ก็จะได้มูลค่าของอรรถประโยชน์ชั่วชีวิตเป็น $\beta p_{t+1} E[V_{t+1}(a_{t+1}, s_{t+1})|s_t]$ และถ้าหากตายก็จะได้รับ $\eta\beta(1 - p_{t+1})E[V_{t+1}^{D_1}(a_{t+1}, s_{t+1})|s_t]$ โดยที่ $V_{t+1}^{D_1}(a_{t+1}, s_{t+1})$ คือความพึงพอใจที่ได้รับจากการทิ้งมรดกจำนวน a_{t+1} ไว้ให้ลูกหลาน ซึ่งสามารถนับได้ว่าเป็นความพึงพอใจเริ่มต้นของลูกหลานได้ ส่วนค่า η คือระดับของความเห็นแก่ทายาท ถ้า $\eta = 0$ หมายถึงผู้บริโภคมองไม่เห็นแก่ลูกหลานเลย ถ้า $\eta = 1$ หมายถึงผู้บริโภคให้ความสำคัญกับลูกหลานเท่ากับตนเอง และ $\eta > 1$ เมื่อผู้บริโภคให้ความสำคัญกับความพอใจของลูกหลานมากกว่าความเป็นอยู่ของตนเอง¹⁶ สำหรับสัญลักษณ์ $E[\cdot |s_t]$ นั้นหมายถึงค่าคาดหวังแบบมีเงื่อนไขของมูลค่าความพอใจในช่วงถัดไปจะขึ้นอยู่กับสถานะในปัจจุบัน s_t ตามข้อสมมติของกระบวนการมาร์คอฟเท่านั้น ซึ่งเราจะเห็นได้ว่ามูลค่าความพอใจของผู้บริโภคในปัจจุบัน, $V_t(a_t, s_t)$, ขึ้นกับปริมาณสินทรัพย์ a_t ที่เก็บออมมา และสถานะ s_t ในปัจจุบัน ในขณะที่สถานะในอนาคตมีความไม่แน่นอน มูลค่าความพอใจในอนาคต, $V_{t+1}(a_{t+1}, s_{t+1})$, จึงจำเป็นที่จะต้องเขียนให้อยู่ในรูปค่าคาดหวังแบบมีเงื่อนไข

เนื่องจากมูลค่าความพอใจของทายาท ก็ยังขึ้นอยู่กับมูลค่าความพอใจของลูกหลานของทายาท เราสามารถเขียน $V_t^{D_1}$ ในรูปแบบเวียนเกิดในลักษณะเดียวกันได้ดังนี้

$$V_t^{D_1}(a_t, s_t) = \max_{c_t, a_{t+1}} \{u(c_t) + \beta p_{t+1} E[V_{t+1}^{D_1}(a_{t+1}, s_{t+1})|s_t] + \eta\beta(1 - p_{t+1})E[V_{t+1}^{D_2}(a_{t+1}, s_{t+1})|s_t]\} \quad (5)$$

โดยขึ้นกับ (2) และ (3) โดย $V_{t+1}^{D_2}(a_{t+1}, s_{t+1})$ ก็คือมูลค่าความพอใจของลูกหลานของทายาทและเราสามารถเขียน $V^{D_i}, i = 3, 4, \dots$ ต่อไปในการแสดงถึงทายาทรุ่นถัดๆ ไป สมการที่ (4) จริงๆ แล้วก็เป็นการเขียนปัญหาในรูปแบบเดียวกันกับสมการที่ (5) เพียงแต่เป็นการมองปัญหาจากมุมมองของทายาทเท่านั้น จากสมการที่ (5)

¹⁶ซึ่งหากจะประยุกต์ให้เข้ากับแนวคิดทางพุทธศาสนา ก็ต้องมองว่าทายาทนั้นคือชีวิตใหม่ในภพหน้า ส่วนการอธิบายค่าของ η ในมุมมองพุทธศาสนาจะได้อธิบายในส่วนถัดไป

ตามข้อจำกัดทางงบประมาณ แสดงให้เห็นว่า ทายาทจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อบุพการีตายลง¹⁷ ซึ่งข้อสมมตินี้จะนำไปสู่การวิเคราะห์ชีวิตในชาติถัดไป โดยที่เราจะมองว่าทายาทที่รับมรดก ก็คือตัวของผู้บริโภคนั้นในปัจจุบันที่ไม่มีชีวิตต่อเนื่องในชาติถัดไปนั่นเอง

จริง ๆ แล้ว ในแบบจำลองวัฏจักรชีวิต ข้อจำกัดทางงบประมาณจะมีความแตกต่างกันในแต่ละช่วงของชีวิต เช่น วัยทำงานที่ได้รับเงินจากค่าจ้าง และวัยเกษียณที่ได้รับเงินจากบำนาญ เนื่องจาก V_{t+1}^{Di} มีลักษณะเป็นตัวแปรภายใน (Endogenous) เพราะมูลค่าความพอใจของลูกหลานก็เป็นสิ่งที่เราต้องหาค่าออกมาจากแบบจำลอง จากสมการที่ (5) จะเห็นว่ามูลค่าความพอใจของลูกหลาน ก็ขึ้นกับความพอใจของทายาทของลูกหลานอีกเป็นทอด ๆ ดังนั้นแบบจำลองที่ผู้บริโภคมองเห็นแก่ทายาท จึงต้องเขียนในรูปแบบเวียนเกิด จึงจะมีความเหมาะสม¹⁸ และเนื่องจากมูลค่าความพึงพอใจที่มีต่อลูกหลานมีความเป็นตัวแปรภายใน การแก้แบบจำลองเพื่อหาคำตอบจะไม่สามารถทำได้ในรูปแบบเชิงสัญลักษณ์อีกต่อไป (Analytical form) เนื่องจากเราไม่ทราบค่าของ V_{t+1}^{Di} และในขณะเดียวกันเราก็ต้องการทราบค่าของ V_{t+1}^{Di} ด้วยการแก้แบบจำลองในลักษณะนี้ ต้องใช้กำหนดการพลวัตผ่านกระบวนการวิธีเชิงตัวเลข (Numerical) เพื่อหาคำตอบออกมาเท่านั้น¹⁹

3. การนำแบบจำลองวัฏจักรชีวิตมาอธิบายพฤติกรรมการออมบุญของชาวพุทธในระยะสั้น

ในระยะสั้น เราสามารถนำแบบจำลองวัฏจักรชีวิตมาอธิบายพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของชาวพุทธได้ดังนี้ จากการที่เราใช้การเขียนในรูปแบบ “เวียนเกิด” นั้น ลักษณะนี้มีความสอดคล้องกับการ “เวียนว่ายตายเกิด” ในศาสนาพุทธเป็นอย่างดี เนื่องจากในศาสนาพุทธ การตายไม่ใช่การสิ้นสุด แต่เป็นการเริ่มชีวิตใหม่ในอีกภพภูมิหนึ่ง

¹⁷ในทางเศรษฐศาสตร์ หมายถึง ทายาทจะเข้าสู่การตัดสินใจทางเศรษฐกิจเมื่อบุพการีตายลง ซึ่งไม่ใช่ลักษณะของแบบจำลองที่มีคนหลายรุ่นอยู่เหลื่อมกันในช่วงเวลาเดียว (Overlapping generations)

¹⁸งานของ Michel และคณะ (2004) ได้เขียนแบบจำลองที่ผู้บริโภคมองเห็นชีวิตเพียงแค่สองช่วงเวลาคือวัยทำงานและวัยเกษียณ โดยเขียนปัญหาผู้บริโภคในรูปของผลบวกรวม แต่เนื่องจากแบบจำลองในบทความฉบับนี้ผู้บริโภคไม่ได้มีชีวิตเพียงแค่สองช่วงเวลา และต้องการสื่อสารถึงข้อจำกัดงบประมาณในรูปบพบเดียว การเขียนในรูปแบบเวียนเกิดจึงสอดคล้องกับแนวคิดทางพุทธที่จะอธิบายถัดไปมากกว่า

¹⁹ลักษณะของปัญหานี้คือการแก้แบบจำลองเพื่อหาจุดตรึง (Fixed point)

ดังนั้น หากเรานำการเขียนในรูปแบบเวียนเกิดนี้ โดยให้มูลค่าความพอใจหลังการตาย, $V_{t+1}^{Di}(a_{t+1}, s_{t+1})$, เป็นฟังก์ชันเดียวกันกับความพึงพอใจขณะมีชีวิต, $V_{t+1}(a_{t+1}, s_{t+1})$, กล่าวคือ

$$V_{t+1}^{D_1}(a_{t+1}, s_{t+1}) = V_{t+1}(a_{t+1}, s_{t+1})$$

จากสมการที่ (4) เราจะสามารถเขียนแบบจำลองวัฏจักรชีวิตในรูปแบบมาตรฐานได้ดังนี้

$$V_t(a_t, s_t) = \max_{c_t, a_{t+1}} \{u(c_t) + \beta p_{t+1} E[V_{t+1}(a_{t+1}, s_{t+1}) | s_t] + \beta(1 - p_{t+1}) \eta E[V_{t+1}(a_{t+1}, s_{t+1}) | s_t]\} \\ V_t(a_t, s_t) = \begin{cases} \max_{c_t, a_{t+1}} \{u(c_t) + \beta E[V_{t+1}(a_{t+1}, s_{t+1}) | s_t]\} & \text{ถ้า } \eta = 1 \\ \max_{c_t, a_{t+1}} \{u(c_t) + \beta p_{t+1} E[V_{t+1}(a_{t+1}, s_{t+1}) | s_t]\} & \text{ถ้า } \eta = 0 \end{cases} \quad (6)$$

โดยขึ้นกับ (2) และ (3) เราสามารถตีความค่าของ η ได้ว่าเป็นระดับความเชื่อในชาติหน้าของคน ๆ นั้น ถ้าหาก $\eta = 0$ จะหมายถึงไม่มีความเชื่อในการเวียนว่ายตายเกิดเลย ในขณะที่ $\eta = 1$ หมายถึงเชื่อในการเวียนว่ายตายเกิดเต็มที่

ในการเทียบเคียงพฤติกรรมชาวพุทธด้วยแนวคิดเศรษฐศาสตร์นั้น เราอาจกล่าวได้ว่า a_{t+1} คือการตัดสินใจทำบุญด้วยการบริจาคทรัพย์สินหรือการประกอบกรรมดีทั้งนี้แบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์ไม่สามารถเทียบเคียงได้ลึกซึ้งมากไปกว่านี้²⁰ เพราะถ้าหากเป็นการทำบุญด้วยทรัพย์สินแล้ว สิ่งที่บริจาคไป ไม่สามารถออกเงยมาเป็นสินทรัพย์ในช่วงเวลาถัดไปผ่านการเพิ่มพูนด้วยอัตราดอกเบี้ย²¹ และสำหรับการทำบุญด้วยการประกอบกรรมดีนั้น ไม่จำเป็นที่จะต้องสละทรัพย์สินใด ๆ เป็นอามิสบูชาเสมอไป เพราะการทำบุญ

²⁰ จริง ๆ แล้วเราสามารถสร้างแบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์ที่สะท้อนถึงการตัดสินใจที่ไม่เป็นตัวเงิน แต่ให้ความพึงพอใจอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ความพอใจจากทรัพย์สินได้ แต่จะไม่อยู่ในขอบเขตของบทความฉบับนี้

²¹ ในประเทศไทย การบริจาคบางประเภทสามารถนำไปลดหย่อนภาษีได้ แต่เราดเว้นที่จะไม่กล่าวถึงเรื่องของภาษีในบทความนี้ เพราะเรื่องของการทำบุญ ไม่มีภาษีเข้ามาเกี่ยวข้อง

ในพุทธศาสนามีหลายประเภท แต่สิ่งหนึ่งที่พอเทียบเคียงได้คือ การทำบุญนั้น ส่งผลให้กรรมดีที่เราทำไปสะสมเป็นเสบียงบุญ และการมีชีวิตอยู่โดยไม่ประกอบกรรมดีเลย เปรียบได้กับการใช้ “บุญเก่า” ที่สะสมมาให้หมดไป²² ดังนั้น ตัวแปร a_{t+1} ที่เป็นตัวแปรสถานะ (State variable) ในทางเศรษฐศาสตร์ที่หมายถึงสินทรัพย์ที่สะสมมา จึงไม่สามารถเทียบเคียงได้ว่า a_{t+1} คือสินทรัพย์ที่ตัวบุคคลในภพหน้าจะสามารถนำไปใช้ได้ เพราะไม่มีหลักฐานในพระไตรปิฎกที่กล่าวถึงว่าจำนวนสินทรัพย์หรือเงินบริจาคนั้น จะถูกโยกย้ายไปแบบเต็มเม็ดเต็มหน่วยสู่ชีวิตถัดไปได้ แต่สามารถเทียบเคียงได้ว่า a_{t+1} คือกุศลกรรมนั่นเอง

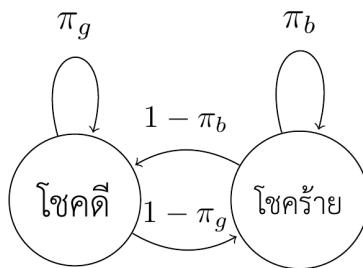
หากจะเปรียบเทียบการทำบุญกับแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์แล้ว หากเราจะพิจารณาเพียงแค่การออมบุญคือการทำบุญที่เป็นตัวเงิน เช่นเดียวกันกับแบบจำลองของ Hrungr (2004) หรือแบบจำลองของ Blomberg และคณะ (2006) นั้นจะทำให้การพิจารณาในมุมมองของชีวิตในชาติถัดไปนั้นขาดไป เนื่องจากแบบจำลองดังกล่าว ไม่ได้กล่าวถึงการตัดสินใจที่จะเกิดขึ้นในชีวิตถัดไป เพียงแต่กล่าวถึงการบริโภคหลังความตายเท่านั้น ดังนั้น เพื่อจะประยุกต์เข้ากับแนวคิดทางพุทธศาสนาแล้ว การสมมติให้ a_{t+1} คือการประกอบกุศลกรรม จึงเป็นข้อสมมติที่จำเป็นในการอธิบายพฤติกรรม การออมบุญของพุทธศาสนิกชน

นอกจากนี้ ตรงกันข้ามกับการประกอบกุศลกรรม คือ การประกอบอกุศลกรรม สำหรับการวิเคราะห์ในประเด็นนี้ จำเป็นที่จะต้องเพิ่มตัวแปรและข้อสมมติของแบบจำลองให้มากขึ้น อาทิ การประกอบอกุศลกรรมทำให้ความพึงพอใจในชีวิตปัจจุบันเพิ่มขึ้นหรือไม่อย่างไร และผลกระทบจากอกุศลกรรมที่อาจเกิดในชาติปัจจุบัน ผู้เขียนจึงขอละประเด็นนี้ไว้ และมุ่งอธิบายเฉพาะประเด็นการออมบุญเท่านั้น

ในทางศาสนาพุทธมีความเชื่อกันว่า เมื่อสิ้นชีวิตแล้ว สิ่งเดียวที่จะติดตัวเราไปได้ก็คือ บุญและบาปที่กระทำมา (พระไตรปิฎก เล่มที่ 15 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 7 สังยุตตนิกาย สคาถวรรค ปิยสูตรที่ 4 [336]) หากเราพิจารณาว่าการมีชีวิตที่ตั้งอยู่

²²ความเชื่อนี้มีอ้างอิงในอรรถกถา อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต เอตทัคคบาสิ วรรคที่ 7 อรรถกถาสูตที่ 2 ประวัตินางวิสาขามิคารมารดา ว่าการที่บิดาของสามีนางวิสาขามิคารมารดาไม่ประกอบกรรมดีเพิ่ม เปรียบเสมือนการ “กินบุญเก่า”

บนความไม่ประมาทไม่ว่าในช่วงเวลาถัดไปเราจะมีชีวิตอยู่หรือไม่ก็ตาม บุญที่เราทำนั้นเปรียบได้กับการทิ้งเสบียงบุญให้ตัวเราในช่วงเวลาถัดไป หรือเป็นการทิ้งมรดกไว้ให้ตัวเราในภพหน้าหากเสียชีวิต ณ จุดนี้ เราควรตั้งคำถามว่า แล้วเพราะเหตุใด ชาวพุทธจึงควรประกอบกรรมดีเพื่อสะสมบุญ ทั้งนี้ชาวพุทธเชื่อว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นเป็นผลจากการกระทำในอดีต หรือ กรรม ทั้งสิ้น ไม่มีสิ่งใดที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ หากจะพิจารณากรรมที่เป็นรูปธรรมอย่างง่าย ๆ ก็คือการกระทำของตัวเราในช่วงเวลาที่แล้วจะส่งผลถึงความเป็นอยู่ของตัวเราในปัจจุบัน เช่น ถ้าเราไม่ตั้งใจเรียน เมื่อโตขึ้น หากตัดสินใจเป็นลูกจ้างก็มีโอกาสได้งานที่มีรายได้ต่ำ เมื่อเทียบกับตัวเราเองที่ตั้งใจเรียน เป็นต้น ทั้งนี้เราสามารถเทียบเคียงรายได้ในแต่ละช่วงเวลา, y_t , เปรียบเสมือนความเป็นอยู่ในชีวิตที่ขึ้นอยู่กับผลกระทบ S_t ซึ่งเปรียบได้ตั้งผลของกรรมทั้งกรรมในอดีตและกรรมปัจจุบันในช่วงเวลาที่ผ่านมา S_{t-1} หรือเป็นไปตามกระบวนการมาร์คอฟ โดยเราสามารถแสดงแผนภูมิของกระบวนการมาร์คอฟที่แสดงถึงความน่าจะเป็นได้ดังต่อไปนี้

รูปที่ 1: แผนภาพแสดงกระบวนการมาร์คอฟอย่างง่าย

จากรูปที่ 1 สามารถอธิบายสั้น ๆ ได้ว่ามีความน่าจะเป็นเท่ากับ π_g ที่จะยังคงความโชคดีไว้ หรือพูดอีกนัยหนึ่งคือ t โชคดีในช่วงเวลา $t + 1$ และโชคดีในช่วงเวลา $1 - \pi_g$ และ เมื่อโชคดีในช่วงเวลาปัจจุบัน แต่ประสบกับโชคร้ายในช่วงเวลาถัดไป ในทำนองเดียวกัน π_b คือความน่าจะเป็นที่ยังคงโชคร้าย และ $1 - \pi_b$ เมื่อเปลี่ยนจากโชคร้ายมาเป็นโชคดีในช่วงเวลาถัดไป ทั้งนี้ การให้ผลของกรรมในศาสนาพุทธเป็นเรื่อง

ที่ไม่สามารถหาวิธีคิดใดๆ มาจัดกระบวนการให้ผลของกรรมอย่างแน่นอนได้ เพราะกรรม เป็นสิ่งที่เรียกว่า อจินไตย ไม่มีคำพูด (หรือแบบจำลอง) ใดจะอธิบายกลไกการทำงานของกรรมได้ (พระไตรปิฎก เล่มที่ 21 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 13 อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต อจินตติสูตร) การเชื่อมโยงกระบวนการมาร์คอฟสู่การส่งผลของกรรมนั้น เป็นเพียงการจำลองการส่งผลของกรรมโดยหยาบเท่านั้น สาเหตุที่ผู้เขียนอนุโลมให้ ในระยะสั้นการส่งผลของกรรมเป็นมาร์คอฟได้ เพราะการกระทำที่เป็นกรรมในปัจจุบัน สามารถส่งผลต่อสถานะที่จะเป็นในเวลาถัดไปได้ แต่จะยังมีความไม่แน่นอนที่เกิด จากกรรมในอดีตชาติด้วย (ซึ่งการวิเคราะห์ในระยะยาว กระบวนการของ s_t จะไม่ ถูกสมมติให้สอดคล้องกับกระบวนการมาร์คอฟ)

ในทางเศรษฐศาสตร์ ผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นกับตัวผู้บริโภคในแต่ละช่วง เวลา ส่งผลต่อพฤติกรรมการออมของผู้บริโภค โดยผู้บริโภคที่มีการจัดสรรการบริโภค ด้วยการคาดคะเนอย่างมีเหตุผล จะทำการสะสมสินทรัพย์ไว้ในยามที่ตนมีความโชคดี²³ เมื่อเกิดความโชคร้ายขึ้น ก็จะได้มีสินทรัพย์ที่สะสมไว้แล้วมาช่วยเหลือนายมทุกซวยยาก สาเหตุที่ผู้บริโภคในแบบจำลองนีโอคลาสสิกมีพฤติกรรมเช่นนี้ มาจากข้อสมมติที่ว่า หากการบริโภคมีค่าเป็นศูนย์เมื่อใด จะทำให้ความพึงพอใจมีค่าติดลบมหาศาล²⁴

$$u(0) = -\infty \quad (7)$$

เนื่องจากผู้บริโภคในแบบจำลองนีโอคลาสสิกนั้น ไม่ต้องการตกอยู่ใต้ สถานการณ์ที่ไม่สามารถบริโภคใดๆ ได้ ผู้บริโภคจึงต้องทำการออมในยามที่ตนยังคงโชค ดีอยู่ เพื่อทำการเกลี่ยการบริโภค (Consumption smoothing) ตลอดช่วงอายุขัยของตน

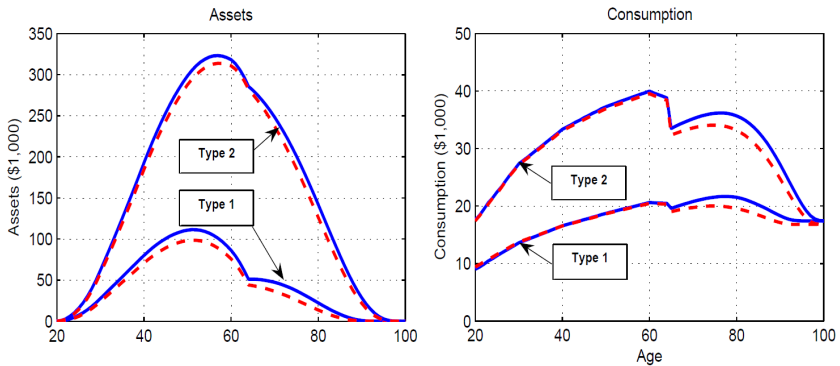
ในแบบจำลองวัฏจักรชีวิต เมื่อผู้บริโภคเกษียณแล้วซึ่งก็คือผู้ที่ขาดรายได้ จากการทํางาน²⁵ ผู้บริโภคในแบบจำลอง จะสะสมสินทรัพย์ไว้ในยามที่ตนยังทํางานอยู่ เราสามารถแสดงภาพประกอบได้ดังรูปที่ 2 ซึ่งเป็นผลลัพธ์ปกติสำหรับแบบจำลองวัฏจักรชีวิต

²³ พฤติกรรมการออมนี้สอดคล้องกับความต้องการถือเงินยามฉุกเฉินของเคนส์

²⁴ สมการที่ (4) เขียนให้ถูกต้องด้วยสัญลักษณ์ $\lim_{c_t \rightarrow 0} u(c_t) = -\infty$

²⁵ $y_t = 0$ (รายได้เท่ากับ 0) หรือได้รับบำนาญที่น้อยกว่ารายได้ตอนทํางานอย่างมาก

งานวิจัยสำคัญที่อธิบายและยืนยันแรงจูงใจในการสะสมสินทรัพย์ของผู้บริโภคในแบบจำลองวัฏจักรชีวิตคือ งานของ Cagetti (2003) ที่ได้จำลองพฤติกรรมของผู้บริโภคในวัฏจักรชีวิต และแสดงให้เห็นจริงว่า แรงจูงใจในการสะสมสินทรัพย์ มาจากการออมเพื่อไว้สำหรับภาวะฉุกเฉิน (Precautionary savings) ตั้งแต่ช่วงอายุเริ่มต้นทำงาน และมาตั้งใจออมเพื่อการเกษียณในช่วงอายุที่ใกล้เกษียณแล้วเท่านั้น

รูปที่ 2: รูปแสดงการสะสมทรัพย์และการบริโภคตลอดช่วงอายุของผู้บริโภคที่มีการจัดสรรทรัพยากรด้วยการคาดคะเนอย่างมีเหตุผล

ที่มา: Conesa, Kitao, and Krueger (2009)

จากรูปที่ 2 เราสามารถนำมาประยุกต์อธิบายให้เข้ากับพฤติกรรมการทำบุญได้ หากเราเทียบเคียงการเกษียณอายุเสมือนบุญเก่าที่หมดลง²⁶ การที่เราได้สะสมบุญมาในช่วงระยะเวลาที่เรายังมีกำลังวังชานั้น จะช่วยให้เราไม่ยากลำบากมากนักยามที่เราปราศจากบุญจนเจือ จะเห็นได้ว่าหากชาวพุทธมีพฤติกรรมการทำบุญที่เป็นไปตามหลักเศรษฐศาสตร์ บุญที่เราสะสมมาก็ไม่ต่างอะไรกับทรัพย์สินที่สะสมไว้ใช้หลัง

²⁶ ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า การเกษียณหมายถึงภพชาติถัดไป เพราะในแบบจำลองวัฏจักรชีวิต การเกษียณคือการขาดรายได้ซึ่งต้องใช้ทรัพย์สินที่ออมมาตลอดอายุการทำงานเพื่อใช้หลังเกษียณ การเกษียณจึงสามารถเทียบเคียงได้กับยามที่เราอยู่ในสถานการณ์ยากลำบากอย่างหนึ่ง

เกษียณ จากรูป Type 1 สามารถเปรียบได้กับผู้ที่กรรมชั่วส่งผล Type 2 เปรียบได้กับผู้ที่กรรมดีส่งผล ทั้งนี้เชื่อว่าแต่ละคนจะโชคดีหรือโชคร้ายตลอดอายุขัย แต่เราสามารถตีความได้ว่า ไม่ว่าจะโชคดีหรือร้าย เราก็ควรหมั่นประกอบกรรมดีไว้เท่าที่เราจะทำได้ ดังเช่นในแบบจำลองวัฏจักรชีวิต ที่ไม่ว่าผู้บริโภคจะโชคดีหรือร้าย ก็ยังคงหมั่นเก็บออม นั่นเอง²⁷

ในทางพุทธศาสนา การแก้กรรมเป็นความเข้าใจผิด ที่ว่าการทำกรรมดีบางอย่าง จะช่วยให้ความโชคร้ายอันเกิดจากกรรมชั่วนั้นไม่เกิดขึ้น หากแต่ว่าการกรรมดีที่สั่งสมมา แม้จะลบล้างผลของกรรมชั่วไม่ได้ แต่เชื่อกันว่าสามารถช่วยให้สถานการณ์ที่เลวร้าย ผ่านไปได้โดยไม่ลำบากยากเข็ญมากนัก โดยมีการเปรียบเทียบกรรมชั่วเหมือนเกลือ และกรรมดี เป็นน้ำ (พระไตรปิฎกเล่มที่ 20 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 12 อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต โลงณสูตร [540]) กรรมดีจะมาช่วยเจือจางความเค็มของเกลือออกไป ซึ่งความเชื่อ ดังกล่าวนี้อาจสอดคล้องกับพฤติกรรมการออมของผู้บริโภคในแบบจำลองนีโอคลาสสิก เมื่อผู้บริโภคตกอยู่ภายใต้ความโชคร้ายแล้ว สิ่งเดียวที่จะช่วยเหลือให้อยู่รอดได้ยามโชคร้าย คือสินทรัพย์ที่สะสมมาในยามโชคดีเท่านั้น หากเชื่อว่าสินทรัพย์ที่สะสมมานั้น จะช่วยให้ความโชคร้ายไม่อุบัติขึ้นเลย เจกเช่นเดียวกันกับความเชื่อทางศาสนาพุทธ ที่ว่าสิ่งเดียว ที่เรายึดถือพึ่งพาเป็นที่พึ่งในยามทุกข์ยากได้คือการประกอบกรรมดีเพื่อสร้างสมบุญบารมี เพื่อมาบรรเทาความทุกข์ยากนั่นเอง

หากพุทธศาสนิกชน พิจารณาการประกอบกรรมดีเสมือนการออมในแบบจำลอง เศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก ก็จะเป็นการดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท เนื่องจากกรรมดี ที่ทำไว้ สามารถสะสมไว้ในภายภาคหน้า เพื่อบรรเทากรรมชั่ว และหากต้องเสียชีวิต กรรมดีที่ทำไว้ ก็ยังคงติดตัวเราไปในชีวิตถัดไปเป็นเสบียงบุญ พุทธศาสนิกชนที่ใช้ชีวิต อย่างชาญฉลาด จึงควรหมั่นประกอบกรรมดี เช่นเดียวกับผู้บริโภควาง เศรษฐศาสตร์ ที่สะสมสินทรัพย์ไว้ด้วยการคาดคะเนอย่างมีเหตุมีผลนั่นเอง

²⁷จริง ๆ แล้วในงานของ Conesa et al. (2009) Type แสดงถึง fixed effects ของการเป็นแรงงานมีทักษะ หรือไม่มีทักษะ

มุมมองระยะยาว

ในระยะยาว เราสามารถพิจารณาจากสมการที่ (6) ได้ใหม่ดังนี้

$$V_t(a_t, s_t) = \max_{c_t, a_{t+1}} \{u(c_t) + \beta \eta E[V_{t+1}(a_{t+1}, s_{t+1})]\}$$

V_t คือมูลค่าของการมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน V_{t+1} คือมูลค่าการมีชีวิตอยู่ในชาติถัดไป และ η คือความเชื่อในชาติหน้า ถ้าหากผู้ใดไม่มีความเชื่อในชาติหน้า $\eta = 0$ การบริโภคก็จะขึ้นอยู่กับความพอใจในชีวิตนี้เท่านั้น ดังนั้นในระยะยาว 1 ช่วงเวลาทางเศรษฐศาสตร์ คือ 1 ช่วงชีวิต ณ จุดนี้ แนวคิดของเศรษฐศาสตร์จะสอดคล้องกับแนวคิดทางศาสนาพุทธเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เพราะในทางศาสนาพุทธ เชื่อกันว่าเมื่อไปเกิดในชาติถัดไป เราจะลืมทุกอย่างในชาติที่ผ่านมาแล้วทั้งสิ้น อีกทั้งสภาพความเป็นอยู่ ก็จะเปลี่ยนไปตามแต่ละภพภูมิ ถ้าหากไม่ได้เกิดใหม่เป็นมนุษย์ ก็จะไม่มีการตัดสินใจใดๆ เกี่ยวกับการออมบุญอีกต่อไป ยกตัวอย่างเช่น หากตกนรก หรือเกิดเป็นสัตว์ สิ่งที่ได้เพียงอย่างเดียวคือการชดใช้กรรม²⁸ หรือหากไปจุติเป็นเทวดา จะเป็นการเสวยบุญจนสิ้นอายุขัยของเทวดา ซึ่งเราจะเห็นได้ว่าแบบจำลองที่ผ่านมานั้นไม่สามารถอธิบายกลไกการเวียนว่ายตายเกิดได้ เพราะการเวียนว่ายตายเกิดตามกรรมเป็นอนินิย

อย่างไรก็ตาม หากเรามุ่งสนใจเฉพาะเรื่องของการออมบุญ แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ก็ยังคงประยุกต์เข้าได้อยู่ ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่าในทางศาสนาพุทธ บาปบุญเท่านั้นที่เป็นสิ่งที่จะติดตัวเราข้ามภพข้ามชาติ ในแบบจำลองอย่างง่ายที่มีการเลือกเพียงแค่ระหว่างการบริโภคและการออม การออมคือสิ่งเดียวที่จะช่วยให้ผู้บริโภคไม่ตกอยู่ในภาวะไร้การบริโภคได้ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การหมั่นสั่งสมบุญไว้นั้นเป็นการเสริมสร้างหลักประกันที่จะช่วยให้เราไม่ตกอยู่ภายใต้ความลำบากมากนัก หากกรรมชั่วส่งผลในชีวิตถัดไป บุญที่เราสร้างได้ด้วยการออม ก็คือมรดกที่จะมอบให้ตัวเราในเบื้องหน้าที่ยังมาไม่ถึง

²⁸ เราจะไม่กล่าวถึงกรณีพิเศษที่สัตว์สามารถออมบุญได้เช่นในนิทานชาดก

สำหรับในระยะยาวนั้น เราอาจพิจารณาผลกระทบที่เกิดขึ้นในแต่ละชีวิต โดยเราจะพิจารณา s_t ในมุมมองที่ต่างออกไปจาก s_t ในระยะสั้น สาเหตุที่พิจารณาเช่นนี้ เพราะในระยะสั้นเราสมมติการสั่งสมบุญในรูปของการตัดสินใจของมนุษย์โดยการกระทำของเราในช่วงเวลาก่อนหน้านี้จะส่งผลกระทบต่อเราในช่วงเวลาถัดไปในขณะที่ระยะยาว s_t เป็นสถานะที่เราไปเกิด หากพิจารณาโดยกว้าง s_t อาจแสดงได้ 6 สถานะ ได้แก่ นรก สัตว์ เปรต อสุรกาย มนุษย์ เทวดาและพรหม²⁹ และ s_t ในมุมมองระยะยาวนี้ จะไม่เป็นไปตามกระบวนการมาร์คอฟ หรือขึ้นกับภพภูมิก่อนหน้านี้ก็ต่อไป เพราะว่า หากสถานะที่ไปเกิดไม่ใช่มนุษย์ ก็จะไม่สามารถกล่าวถึงการตัดสินใจใด ๆ ได้ที่ส่งภพภูมิของชีวิตถัดไปได้ เพราะภูมิอื่นที่ไม่ใช่มนุษย์คือการใช้กรรมหรือเสวยบุญ³⁰ และสถานะที่จะไปเกิด เป็นไปตามแรงเหวี่ยงของกรรม ซึ่งเกินที่จะคาดเดาได้เนื่องจากกรรมเป็นอนินโดย ดังจะขอยกตัวอย่างความไม่แน่นอนด้วยเรื่องของจิตสุดท้ายเนื่องจากในทางศาสนาพุทธเชื่อว่า จิตสุดท้ายก่อนตาย คือสิ่งที่จะนำพาจิตของมนุษย์ไปเกิดในภพภูมิต่อไป ดังนั้น แม้ว่าในชีวิตปัจจุบันจะทำความดีมากมายเพียงใด หากจิตสุดท้ายเศร้าหมอง ก็มีโอกาที่จะไปเกิดในที่ต่ำได้ ยกตัวอย่างเช่นเรื่องพระติสสะเถระ (อรรคธก ขุททกนิกาย คถาธรรมบท มลวรรคที่ 18) ที่ไปเกิดเป็นเส้นในจีวรเป็นต้น³¹ จากความเชื่อดังกล่าวนี้ ก็จะย้อนกลับมาที่เรื่องของกรรมบุญ นั่นคือหากว่าหากเรา

²⁹ในทางศาสนาพุทธ สามารถแบ่งได้ละเอียดถึง 31 ภพภูมิ (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต))

³⁰ในที่นี้จะไม่กล่าวถึงการไปเกิดในชั้นพรหมและสามารถสั่งสมบุญเพื่อเข้าสู่นิพพาน เพราะการที่จะเกิดกรรมเช่นนี้ได้จะต้องเป็นกรณีของพระอริยสงฆ์ระดับอนาคามีเท่านั้น บทความนี้มีขอบเขตอยู่กับการอธิบายพฤติกรรมกรรมกรรมของมนุษย์สัตว์

³¹ศาสนาพุทธเชื่อกันว่าจิตสุดท้ายไม่ใช่สิ่งที่บังคับให้เป็นไปตามต้องการได้โดยง่าย หากทั้งชีวิตข้องแวะกับอกุศลกรรมมาตลอด โอกาสที่จิตจะเป็นกุศลก่อนตายก็มีน้อย และถึงแม้จิตเป็นกุศลได้ กรรมชั่วที่ได้ทำมา ก็จะทำให้อยู่ในภพภูมิที่สูงได้ไม่นาน ในทางตรงกันข้ามก็เช่นเดียวกัน หากประกอบกรรมดีมาตลอดแต่จิตสุดท้ายเศร้าหมอง แม้จะต้องไปเกิดในภูมิที่ต่ำแต่ก็จะใช้เวลาไม่นาน ลักษณะนี้ ทำให้สามารถกล่าวได้ว่า ในระยะยาวไม่เป็นมาร์คอฟ เพราะสถานะในชาติถัดไป อาจขึ้นกับสถานะในชาติก่อนหน้านี้ย้อนหลังไปมากกว่า 1 ชาติ ดังตัวอย่างพระติสสะเถระ ที่ไปเสวยบุญหลังจากไปเกิดเป็นเส้น ซึ่งมาจากคุณงามความดีในชาติที่เป็นพระ ซึ่งย้อนหลังไปสองชาติเมื่อนับจากชาติที่ได้ไปเสวยบุญ

หมั่นประกอบกรรมดีไว้ในชีวิตปัจจุบัน แม้เมื่อยามสิ้นชีวิต จิตสุดท้ายของเราไปข้องแวะ อกุศลกรรมหรือมีกรรมในอดีตชาติมาทำให้จิตเศร้าหมอง กรรมดีที่เราหมั่นสะสมและ เก็บออมมา ก็จะมาช่วยให้เรตกอยู่ในภพภูมิต่ำเป็นเวลาไม่นาน ความเชื่อนี้ได้ถูกอ้างอิงไว้ในงานของ Conze (1963) และ Keyes (1983) ด้วย ท้ายที่สุด กรรมดีนั้น ก็จะมาดึงเราไปจากภพต่ำและเอื้อให้เราไปเกิดในภพภูมิที่เหมาะสมกับเราตามกรรมดีที่เราสร้างไว้ อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยทุกงานที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคหลังความตายของต่างประเทศ ไม่มีงานใดที่กล่าวถึงเรื่องของจิตสุดท้ายนี้ เนื่องจากเป็นความเชื่อที่ไม่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายแม้กระทั่งในหมู่พุทธศาสนิกชนด้วยกัน

ประเด็นสุดท้ายที่เป็นสิ่งจุดประกายให้ผู้เขียนได้เขียนบทความฉบับนี้ออกมา คือเรื่องของเงื่อนไขความฝันของชาวอเมริกันและฝันร้ายของชาวอเมริกัน (American dream/ American nightmare condition) โดยเงื่อนไขนี้ ใจความสำคัญมาจากงานของ Rios-Rull (1995) ในเรื่องของแบบจำลองที่มีผู้คนมากมายหลายแบบ (Model of heterogeneous agents) กล่าวคือ ในการกระจายตัวที่เสถียร (Stationary distribution) จะมีผู้คนกระจายตัวอยู่ในทุกสถานะ ซึ่งการกระจายตัวเสถียรนั้น เป็นการวิเคราะห์แบบจำลองในระยะยาวเมื่อระบบเศรษฐกิจเข้าสู่สถานะคงตัว (Steady state) สิ่งนี้สามารถพิจารณาได้อีกอย่างหนึ่งว่าหากผู้บริโภคในแบบจำลองมีชีวิตอยู่เป็นระยะเวลานาน ผู้บริโภครายนั้นๆ จะพบเจอกับผลกระทบ ในทุกรูปแบบ ที่จะทำให้ผู้บริโภคควมเวียนอยู่ในทุกสถานะ นั่นคือผู้บริโภคจะต้องประสบกับจุดสูงสุด (American dream) และจุดต่ำสุด (American nightmare) อย่างแน่นอน เมื่อใช้เวลาในระบบเศรษฐกิจเป็นระยะเวลานาน นั่นเอง ซึ่งเงื่อนไข American dream และ American nightmare นี้ได้ถูกกล่าวไว้ใน Rios-Rull (1997) อย่างชัดเจนว่า ครอบครัวที่รวยที่สุดจะสามารถตกต่ำไปเป็นครอบครัวที่ยากจนที่สุด และครอบครัวที่ยากจนที่สุดก็จะสามารถเป็นครอบครัวที่ร่ำรวยที่สุดได้ด้วยความน่าจะเป็นเข้าใกล้ 1 หากอยู่ในระบบเศรษฐกิจนานพอ

แนวคิดนี้ผู้เขียนคิดว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดการเวียนว่ายตายเกิดในศาสนาพุทธเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากสังสารวัฏนั้นไม่สามารถค้นหาเบื้องต้นและเบื้องปลายได้ (พระไตรปิฎก เล่มที่ 16 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 8 สังยุตตนิกายนิทานวรรค อนมตคคสังยุตต์ ปฐมวรรคที่ 1 ตินภักกสูตร [421]) ซึ่งสอดคล้องกับความเป็นอนันต์ในทางเศรษฐศาสตร์

กระแสหลัก และสิ่งที่สอดคล้องกับเงื่อนไขความฝันของชาวอเมริกันและฝันร้ายของชาวอเมริกันก็คือ หากเอนายัตว์คิดจะท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏแล้ว ไม่อยู่ในวิสัยที่จะหนีรณได้พ้น (พระไตรปิฎก เล่มที่ 26 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 18 ขุททกนิกาย วิมาน-เปตวัตถุ เถร-เถรีคาถา โคตมเถรคาถา [320]) ซึ่งกรณีศึกษาที่เห็นได้ชัดคือกรณีของพระเตมียซึ่งเป็นชาติแรกในทศชาติสุดท้ายของพระพุทธเจ้า (พระไตรปิฎก เล่มที่ 28 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 20 ขุททกนิกาย ชาดก ภาค 2 มหานิบาตชาดก เตมียชาดก [417]) ได้กล่าวไว้ว่า ในชีวิตก่อนที่พระพุทธเจ้าจะมาเกิดเป็นพระเตมียนั้น ได้เคยเกิดเป็นพระราชและลงโทษผู้คนด้วยวิธีการอันทารุณ ส่งผลให้ไปใช้กรรมในนรกอยู่เป็นเวลานานถึง 80,000 ปี หากเราพิจารณาอย่างแยบคายแล้ว การที่ชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้าได้เกิดเป็นพระราชนั้น ไม่ใช่เพราะว่าท่านทรงเป็นพระโพธิสัตว์ แต่เป็นเพราะในอดีตก่อนหน้าชาตินั้นๆ ไปอีก ท่านประกอบกรรมดี สะสมบุญมามากมายมหาศาล ผลบุญนั้นทำให้ท่านได้ไปเกิดเป็นพระราช แต่ทว่ากรรมดีที่ได้สะสมมาอย่างมากมายนั้นเป็นเพียงเรื่องของโลกียธรรม บุญที่ก่อมามากมายก็อาจเป็นเครื่องเกื้อหนุนให้ประกอบกรรมชั่วได้อย่างมหาศาลเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้น ศาสนาพุทธจึงมีความเชื่อว่าสังสารวัฏเป็นสิ่งที่น่ากลัวยิ่งนัก

แนวคิดนี้ แม้จะมีความสอดคล้องกันระหว่างเศรษฐศาสตร์และศาสนาพุทธ แต่เราไม่สามารถประยุกต์ลักษณะใดๆ จากแบบจำลองเพื่อแนะนำในการดำเนินชีวิตของชาวพุทธได้ เนื่องจากความเชื่อนี้เป็นสิ่งที่อยู่เหนือการควบคุม สิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อคือ การที่เงื่อนไขความฝันและฝันร้ายของชาวอเมริกันเป็นจริง นั่นคือการที่ผู้บริโภคจะต้องวนเวียนไปทุกสถานะหากมีชีวิตอยู่ไปตลอดในแบบจำลอง เป็นเพียงการโยนรูปธรรมจากแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์เข้ากับนามธรรมทางพุทธศาสตร์เท่านั้น สำหรับการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน แม้ว่าจะเราจะดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท ทำการออมบุญตามหลักการเศรษฐศาสตร์เพียงใด ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงหนีรณได้ มีหน้าซ้ำ อาจเป็นเล่ห์เหลี่ยมในการประกอบกรรมชั่วในภายภาคหน้าได้อีกด้วย หากยังคงเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ เนื่องจากศาสนาพุทธ ไม่เชื่อในสิ่งที่เป็ถาวร นั่นคือเป็นไปไม่ได้ที่จิตดวงหนึ่งจะประกอบกรรมดีได้ทุกชาติ หรือจิตดวงหนึ่งจะประกอบกรรมชั่วได้ตลอดไป แม้กระทั่งพระพุทธเจ้าเองในชาติก่อนที่จะตรัสรู้ก็ยังหนีรณไม่พ้น จากความเชื่อนี้ จึงเป็นที่มาของ

คำสอนของพระพุทธเจ้า ในเรื่องของการฝึกฝนจิตใจเพื่อที่จะก้าวไปสู่การตรัสรู้ นำไปสู่ นิพพาน เพราะเมื่อเข้าถึงนิพพานแล้ว เชื่อกันว่า จิตจะไม่กลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ไม่ตกอยู่ภายใต้กฎของสังสารวัฏ เข้าถึงภาวะที่เป็นสุขนิรันดร์³²

อย่างไรก็ตาม ในฐานะของผู้ที่เป็นฆราวาส การหมั่นประกอบกรรมดี อย่างน้อย ก็ยังคงเป็นหลักประกันที่จะช่วยเจือจางกรรมชั่ว แม้จะเป็นความเชื่อในทางศาสนาพุทธ ว่ากุศลกรรมไม่สามารถช่วยเหลือให้มนุษย์หลุดพ้นจากนรกในระยะยาวได้ อย่างน้อย ในระยะสั้น การประกอบกุศลกรรมย่อมเป็นทางเลือกที่ปลอดภัยกว่าการประกอบอกุศล กรรมอย่างแน่อน แม้จะไม่ใช่ว่าสิ่งที่ดีที่สุดในทางพุทธศาสนา แต่ก็เป็นที่พึงกระทำในระดับโลกียธรรม สำหรับการมุ่งไปสู่โลกุตระธรรมเพื่อการหลุดพ้นจากสังสารวัฏนั้น งานของ Bhongmakapat (2011) ได้สร้างแบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์ในการอธิบายการ เลือกปฏิบัติตามมรรคแปด เพื่อไปสู่ความเป็นอริยะเพื่อการหลุดพ้น ซึ่งเป็นมุมมอง ระยะสั้น สำหรับในชีวิตหนึ่ง ๆ ต่างกับการวิเคราะห์ทั้งในระยะสั้นและยาวของบทความ นี้ นอกจากนี้ อภิขัย พันธเสน (2554) ก็ได้มีการอธิบายแนวทางการพัฒนาจิตจาก เศรษฐศาสตร์ไปสู่พุทธศาสตร์ เพื่อการหลุดพ้นจากสังสารวัฏเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม บทความวิชาการฉบับนี้ไม่ได้มุ่งเน้นมาสร้างแบบจำลองใหม่เพื่ออธิบายพฤติกรรมดังกล่าวเนื่องจากในทัศนะของผู้เขียนต้องการอธิบายถึงพฤติกรรมการออมบุญในระดับ โลภียธรรมเท่านั้น

จากการออมบุญสู่ความสำเร็จเชิงเศรษฐกิจ

เพื่อสนับสนุนว่าการปฏิบัติตนตามวิถีชาวพุทธที่มีรากฐานมาจากการหมั่น ประกอบกรรมดีเพื่อสั่งสมบุญมีผลต่อความสำเร็จเชิงเศรษฐกิจอย่างนั้น ผู้เขียน จะขอยกตัวอย่างงานวิจัยต่าง ๆ มาดังนี้ McCleary (2006) ได้กล่าวว่าแต่ละศาสนา จะมีกลไกทางความเชื่อที่ทำให้เพิ่มการทำงานและการสะสมสินทรัพย์ ซึ่งทำให้เกิด ความสัมพันธ์ผลทางเศรษฐกิจ McCleary และ Barro (2006) ให้เหตุผลที่สอดคล้อง กับแนวคิดของบุญนิยมว่า การกระทำเพื่อการกุศลและการมีชุมชนที่มีการจุนเจือกัน

³²ผู้เขียนจะไม่ขออธิบายลึกซึ้งในส่วนนี้ เนื่องจากเรื่องของนิพพานเป็นที่ถกเถียงกันมากกว่าไม่ตกอยู่ภายใต้ กฎของไตรลักษณ์ที่เป็นหลักของพุทธศาสนา

เพราะมีความเชื่อทางศาสนาร่วมกัน เปรียบเสมือนหลักประกันที่จะช่วยให้ชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพภายใต้ความไม่แน่นอนในระบบเศรษฐกิจ แนวคิดนี้เมื่อพิจารณาย้อนเข้าหาระดับปัจเจกบุคคล ก็จะพบว่า การหมั่นประกอบกุศลกรรมนั้นก็เปรียบเสมือนหลักประกันที่จะทำให้ชีวิตดำเนินต่อไปภายใต้ความไม่แน่นอน ที่เกิดขึ้นจากกรรมของสังสารวัฏได้เช่นกัน นอกจากนี้ McCleary และ Barro (2006) ยังได้ศึกษาโดยใช้สมการถดถอย และพบหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สอดคล้องกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic growth) โดยผลการศึกษามีความสอดคล้องกับแนวคิดบุญนิยมในงานของกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2549) กล่าวคือ ความมีจริยธรรมในการทำงาน และอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับความเชื่อในเรื่องของการตกนรก (Beliefs in hell)³³ ซึ่งก็สอดคล้องกับเรื่องของ หิริโอตตปปะ หรือความละอายต่อบาป ในพุทธศาสนา กล่าวคือยิ่งมีความหวาดกลัวในการทำชั่วมาก เพราะกลัวตกนรกมากเท่าใด จริยธรรมในการทำงานและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจก็มากขึ้นตามเท่านั้น ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อทางศาสนา กับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนับได้ว่ามีความน่าสนใจอย่างยิ่ง

ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า หากบุคคลหนึ่งใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาทในการหมั่นประกอบกรรมดีเพื่อสั่งสมบุญ บุคคลนั้นก็จะมิมีบุญเป็นที่พึงไว้ในยามอกุศลกรรมส่งผลความเชื่อนี้จะสัมฤทธิ์ผลได้ ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้น มีความศรัทธาที่จะปฏิบัติตามคำสอนทางพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด และถ้าหากระดับการศรัทธานี้ขยายตัวเป็นวงกว้าง ก็จะสามารถสร้างชุมชนที่มีการเจริญเติบโตอย่างมั่นคงขึ้นมาได้ ดังที่ได้กล่าวไว้ในงานของ กนกศักดิ์ แก้วเทพ (2549) ที่กล่าวถึงความสำเร็จของชุมชนศีระะโสศก ที่ดำเนินชีวิตตามหลัก “บุญนิยม” โดยมีหลักฐานเชิงประจักษ์ว่าชุมชนนี้ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจเมื่อปี พ.ศ. 2540 น้อยมาก และเป็นทางเลือกหนึ่งของการพัฒนาชุมชนที่ได้รับการอ้างอิงบ่อยครั้ง ซึ่งนับได้ว่าสอดคล้องกับงานของ McCleary and Barro (2006) งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับความศรัทธาในศาสนาที่จะช่วยเสริมสร้างการเจริญเติบโตที่ยั่งยืน

³³ แม้จะเป็นความเชื่ออื่น เช่น ความเชื่อในสวรรค์ หรือความเชื่อเรื่องการบริโภคหลังความตาย ก็ได้ผลลัพธ์ไปในทิศทางเดียวกัน

ไม่ได้มีเฉพาะในพุทธศาสนาหรือคริสต์ศาสนาเท่านั้น³⁴ แม้กระทั่งศาสนาอิสลาม ก็ยังม้งานวิจัยที่เป็นหลักฐานเกี่ยวข้องในเรื่องนี้ โดยงานของ Imam และ Kpodar (2015) ได้ทำการวิจัยเชิงประจักษ์ให้เห็นว่าในหมู่ชาวมุสลิมที่มีความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับการทำธุรกรรมกับธนาคารทั่วไป ทำให้ไม่เกิดการฝากเงิน แต่เมื่อมีระบบธนาคารอิสลามขึ้นมา ก็ส่งผลให้ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น โดย Kumru และ Samtisart (2016) ได้พัฒนาแบบจำลองเชิงทฤษฎีประยุกต์ เพื่อยืนยันว่าการมีระบบธนาคารอิสลามขึ้นมาในชุมชนที่มีชาวมุสลิม จะช่วยให้ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงขึ้นจริง ๆ ทั้งนี้จะพบว่าข้อสรุปที่นำมาสู่ความสำเร็จเชิงเศรษฐกิจนี้ ผู้เขียนไม่ได้เชื่อมโยงมาจากแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธจากตารางที่ 1 แต่อย่างใด จากหลักฐานเชิงประจักษ์ในงานวิจัยที่ได้กล่าวมานั้น มีข้อสรุปตรงกันว่า ความเชื่อที่เหนียวแน่นทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศาสนาใด ๆ ก็ตาม ต่างก็สามารถนำไปสู่ความสำเร็จเชิงเศรษฐกิจได้ทั้งสิ้น

ในส่วนสุดท้ายของส่วนนี้ งานเขียนของพระอธิการทัตเทพ ฐานโกโร (2559) ได้กล่าวถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนในสังคมไทยไว้ โดยมีหลักการบางข้อที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดที่ได้นำเสนอไปแล้วในบทความฉบับนี้ กล่าวคือ แนวคิดเรื่อง อารักขาสัมปทา ในการรักษาคุ่มครองสินทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรนั้น มีความสอดคล้องอย่างยิ่งกับการออมสินทรัพย์ในแบบจำลองวัฏจักรชีวิต ที่ผู้บริโภคที่มีการคาดคะเนอย่างมีเหตุผลจะทำการออมสินทรัพย์ไว้เผื่อยามที่ตนได้รับผลกระทบทางลบเสมอ และมีหลักการที่สอนเรื่องการใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท และการเน้นความซื่อสัตย์ สุจริต มีความละเอียด และเกรงกลัวการกระทำความผิด ก็สอดคล้องกับงานวิจัยของ McCleary และ Barro (2006) ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงความสำเร็จในเชิงเศรษฐกิจแล้ว การปฏิบัติตามความศรัทธาที่มีต่อพุทธศาสนานั้น นับได้ว่าเป็นตัวจักรสำคัญที่จะนำพาประเทศไปสู่ความยั่งยืนได้ หากทุกคนยินยอมพร้อมใจและมีศรัทธาในพุทธศาสนาที่มากเพียงพอ

³⁴ในงานของ McCleary และ Barro (2006) ได้ใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาวคริสต์

สรุป

บทความทางวิชาการฉบับนี้ เชื่อมโยงแนวคิดของแบบจำลองเศรษฐศาสตร์กระแสหลักด้วยแบบจำลองวัฏจักรชีวิต ในเรื่องของการเก็บออมสินทรัพย์เพื่อป้องกันภาวะขาดการบริโภคเมื่อประสบกับผลกระทบทางลบที่ทำให้ความเป็นอยู่ต้องเป็นไปอย่างขัดสน มาอธิบายพฤติกรรมกรรมการใช้ชีวิตที่ควรจะเป็นของพุทธศาสนิกชนในระดับโลกียะ โดยนำเสนอให้เห็นว่า ผู้บริโภคที่มีการคาดคะเนอย่างมีเหตุผล และมีทางเลือกในการจัดสรรทรัพยากรเพียงแค่อสองอย่างคือ การบริโภคและการออม แล้วนั้น ผู้บริโภคที่คาดคะเนอย่างมีเหตุผลจะทำการเปลี่ยนการบริโภค โดยไม่บริโภคอย่างตะกละตะกลาม แต่จะทำการเก็บออมสินทรัพย์ไว้ในยามที่ตนเองอยู่ในสถานะที่สูง เพื่อที่วันหนึ่ง หากเกิดผลกระทบทางลบที่มาจากความไม่แน่นอน ทำให้ต้องตกมาอยู่ในสถานะต่ำ การออมที่สะสมไว้ก็จะช่วยให้อยู่รอดจากการขาดการบริโภค และเมื่อผู้คนประยุกต์ใช้แนวคิดนี้เพื่อประกอบกรรมดี ก็จะเป็นสิ่งเกื้อหนุนก่อให้เกิดความเจริญเติบโตที่ยั่งยืนในเชิงเศรษฐกิจอีกด้วย ดังที่ได้มีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ได้กล่าวไว้มากมายในบทความวิชาการฉบับนี้

สุดท้ายนี้ แม้แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์จะไม่สามารถอธิบายพฤติกรรมและความเชื่อของพุทธศาสนาได้ทุกกรณี แต่อย่างน้อยก็สอดคล้องกับแนวคิดทางพุทธศาสนาที่ว่าบุญบาปเท่านั้น ที่จะเป็นเสบียงติดตามเราไปในทุกภพทุกชาติ พุทธศาสนิกชนที่ไม่ประมาท ควรตั้งใจมั่นประกอบกรรมดี เพื่อที่จะมาช่วยจุนเจือตนเองยามอกุศลกรรมที่เคยกระทำไว้ในอดีตส่งผลทำให้ประสบเคราะห์กรรมอันไม่พึงปรารถนา การประกอบกรรมดีสร้างบุญสร้างกุศลจะเป็นสิริมงคลต่อชีวิตในปัจจุบันและชีวิตในภพภคหน้า หากยังต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏต่อไป ดังพุทธสุภาษิตที่ว่า

บุญญานิ ปโรโลกสมิ ปติฏฐา โหนติ ปาณินิ.

บุญเป็นที่พึ่งของสัตว์ในโลกหน้า

(สังยุตตนิกาย สคาถวรรค ข้อ 88)

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์นริศ จิรภัทรธรรม รองศาสตราจารย์สุรัชย์ จันทร์จรัส และรองศาสตราจารย์สุเมธ แก่นมณี ในการชี้แนะแนวทางในการเขียนบทความวิชาการฉบับนี้ ตลอดจนการแนะนำหนังสืออ้างอิงเพิ่มเติม และ Marco Cagetti สำหรับคำแนะนำในส่วนของการเขียนในรูปเวียนเกิด

เอกสารอ้างอิง

- Andreoni, James (1990). **Impure Altruism and Donations to Public Goods: A Theory of Warm-Glow Giving**. *Economic Journal*. 100 (401): 464–477.
- Azzi, Corry, and Ronald Ehrenberg (1975). **Household allocation of time and church attendance**. *Journal of Political Economy* 83.1: 27–56.
- Bellman, Richard (1957). **Dynamic Programming**. Princeton, N.J. Princeton University Press.
- Blomberg, S. Brock, Thomas DeLeire, and Gregory D. Hess. (2006). **The (after) life-cycle theory of religious contributions**. *Cesifo Working Paper No.* 1854
- Bhongmakapat, Teerana (2011). **Economics of Enoughness**. Pillar of the Kingdom Public Lecture, Chulalongkorn University, February 4.
- Cagetti, Marco (2003). **Wealth accumulation over the life cycle and precautionary savings**. *Journal of Business & Economic Statistics* 21.3: 339–353.
- Chang, Wen-Chun (2005). **Religious giving, non-religious giving, and after-life consumption**. *The BE Journal of Economic Analysis & Policy* 5.1.
- Conesa, Juan Carlos, Sagiri Kitao, and Dirk Krueger (2009). **Taxing capital? Not a bad idea after all!**. *American Economic Review* 99.1: 25–48.
- Conze, Edward (1963). **Buddhist saivors**. *The Saviour God: Comparative Studies in the Concept of Salvation*. S.G.F. Brandon, ed. Manchester U.K.: Manchester University Press.

- Hrung, Warren B. (2004). **After-life consumption and charitable giving**. American Journal of Economics and Sociology 63.3: 731-745.
- Imam, Patrick, and Kangni Kpodar. (2016) **Islamic banking: Good for growth?**. Economic Modelling 59: 387-401.
- Keyes, Charles F.(1983). **Merit-transference in the kammic theory of popular Theravada Buddhism**. Karma: An anthropological inquiry: 261-286.
- Kumru, Cagri S., and Saran Sarntisart (2016). **Banking for those unwilling to bank: Implications of Islamic banking systems**. Economic Modelling 54: 1-12.
- Lambarraa, Fatima, and Gerhard Riener (2012). **On the norms of charitable giving in Islam: a field experiment**. No. 59. DICE Discussion Paper.
- McCleary, Rachel M. (2007). **Salvation, damnation, and economic incentives**. Journal of Contemporary Religion, 22(1), 49-74.
- McCleary, Rachel. M., and Robert J. Barro. (2006). **Religion and economy**. Journal of Economic perspectives, 20(2), 49-72.
- Michel, Philippe, Emmanuel Thibault, and Jean-Pierre Vidal (2006). **Intergenerational altruism and neoclassical growth models**. Handbook of the economics of giving, altruism and reciprocity 2 (2006): 1055-1106.
- Ríos-Rull, José-Víctor (1995). **Models with heterogeneous agents**. Frontiers of business cycle research: 98-125.
- Ríos-Rull, José-Víctor (1999). **Computation of equilibria in heterogeneous-agent models**. Computational methods for the study of dynamic economies (1999): 238-264
- Schumacher, Ernst Friedrich (1973). **Small is Beautiful: A Study of Economics as if People Mattered**. New Delhi: The Radical Humanist.
- Zsolnai, László, ed. (2011). **Ethical Principles and Economic Transformation-A Buddhist Approach**. Vol. 33. Springer Science & Business Media, 2011.

Leviticus 18:26. Retrieved August 1 2018, from <https://www.biblestudytools.com/numbers/18.html>

พระไตรปิฎก เล่มที่ 15 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 7 สังยุตตนิกาย สคาถวรรค ปิยสูตรที่ 4 [336]. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2561, จาก

<http://www.84000.org/tipitaka/read/v.php?B=15&A=2269&Z=2315>

พระไตรปิฎก เล่มที่ 16 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 8 สังยุตตนิกาย นิทานวรรค อนมตคคสังยุตต์ ปฐมวรรคที่ 1 ตินกัฏฐสูตร [421] . สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2561, จาก

<http://www.84000.org/tipitaka/attha/v.php?B=16&A=4730&Z=5111>

พระไตรปิฎกเล่มที่ 20 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 12 อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต โสณกสูตร [540] . สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2561, จาก <http://www.84000.org/tipitaka/read/v.php?B=20&A=6566&Z=6646>

พระไตรปิฎกเล่มที่ 21 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 13 อังคุตตรนิกาย จดกกนิบาต อจินตติสูตร.

สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2561, จาก http://www.84000.org/tipitaka/_mcu/v.php?B=21&A=2166&Z=2173

พระไตรปิฎก เล่มที่ 24 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 16 อังคุตตรนิกาย ทสก-เอกาทสกนิบาต เวรสูตร. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2561, จาก <http://www.84000.org/tipitaka/read/v.php?B=24&A=4182&Z=4239>

พระไตรปิฎก เล่มที่ 26 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 18 ขุททกนิกาย วิมาน-เปตวัตถุ เถร-เถรีคาถา โคตมเถรคาถา [320] . สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2561, จาก <http://www.84000.org/tipitaka/read/v.php?B=26&A=6159&Z=6168>

พระไตรปิฎก เล่มที่ 28 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 20 ขุททกนิกาย ชาดก ภาค 2 มหานิบาต ชาดก เถมียชาดก [417] . สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2561, จาก <http://www.84000.org/tipitaka/atita/s.php?B=28&A=2607&Z=2870>

อรรถกถา อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต เอตทัคคบาลี วรรคที่ 7 อรรถกถาสูตรที่ 2. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2561, จาก <http://www.84000.org/tipitaka/attha/attha.php?b=20&i=152&p=2>

- อรรถกถา ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท มลวรรคที่ 18. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2561,
จาก <http://www.84000.org/tipitaka/attha/attha.php?b=25&i=28&p=3>
- พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) .
สืบค้นเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2561, จาก [http://www.84000.org/tipitaka/
dic/d_item.php?i=351](http://www.84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=351)
- กนกศักดิ์ แก้วเทพ (2549). เศรษฐศาสตร์ “บุญนิยม”. เศรษฐศาสตร์ธรรมิกราชา.
โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มกราคม 2550.
- พระครูศรีปริยัติคุณาภรณ์ (2558). แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ในหลักพุทธศาสตร์.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. . สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2561,
จาก <http://www.src.mbu.ac.th/images/stories/pdf/007.pdf>
- พระอธิการทิศเทพ ฐานกโร (2559). พุทธธรรมกับการแก้ปัญหาความยากจน
ในสังคมไทย. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 (กันยายน
– ธันวาคม)
- อภิชัย พันธเสน (2554). จากความมั่งคั่งถึงความเป็นอยู่ที่ดีและนิพพานในที่สุด: การ
พัฒนาจิตที่พ้นไปจากวิชาเศรษฐศาสตร์ที่เป็นอยู่ไปสู่พุทธเศรษฐศาสตร์.
การบรรยายพิเศษชุดเศรษฐศาสตร์เสวนา คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย 25 มกราคม.